Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 40 (10637) | 1978 чылдың февраль 16, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ТЕХНОЛОГТУГ ШЕНЕЛДЕЛЕРГЕ БЕЛЕТКЕЛ

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитаның «Салют-6»—«Союз-27» эртем-шинчилел комплекизинде космонавтылар Юрий Романенко болгаш Георгий Гречко боттарының ажылын уламчылааннар. Февраль 14-түң программазында технологтуг шенелделер чорударынга белеткел операцияларын планнаан. «Прогресс-1» деп автоматтыг чүък корабльның станцияга чедирип келген дериг-херекселдерин эптээрин экипаж күүседир.

Тускай хааглыг орээлге космонавтылар электриктиг чылыдар камераны эптээннер, шенелделер чорударынга хереглээр башкарылга чорудар машинаны тургузуп, электриктиг быжыглакчыларны тудуштурганнар. Аппаратураларның контроль хыналдаларының соонда экипаж дериг-херекселдериниң белениниң дугайын илеткээннер.

Хүн дургузунда космонавтылар ам болур деп турар шинчилелдерге база шенелделер чорударынга херек эртем херекселдерин болгаш фотоаппаратураларны белеткээр.

Экипажтың илеткели-биле алырга, орбита комплекизинде ажылдар планнаттынган программа ёзугаар чоруп турар.

Эштер Романенко болгаш Гречко оларның кадыкшылы эки.

10-ГУ БЕШ ЧЫЛ: *ажыктыг чорук болгаш шынар*

Часка белеткел

ТЕМП БОЛГАШ ШЫНАР

Каа-Хем районда «Улуг Октябрь» совхозтуң механизаторлары оңгу беш чылдың үшкү чылында социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы-биле танышкаш, часкы тарылгага техниканы чогуур өйүнде болгаш шынарлыг кылдыр септеп белеткеп алыр деп шиитпирлээн.

Совхозтуң механизаторлары 1977 чылдың дөрткү кварталында 14 трактордан 11-ни, 7 комбайндан—5-ти, 14 сеялкадан 6-ны, 22 андазындан—18-ти септээн. Бо чылдың эгезинден бээр септелге ажылының темпизи бедээн. Оон-биле чергелештир механизаторлар ажылдың шынарынче онза кичээнгейни салып турар. 1978 чылдың бирги кварталында 13 трактор септээр ужурлуг. Ам херек кырында оларның 11-ин септеп доозкаш, белениниң шугумунда тургускан. 11 комбайнның ужу, 13 сеялканың 8-и, 12 андазынның 7-зи, 300 илиирниң 170-и септеттинген.

— Септелгени бригада белдир аргазы-биле чорудуп турар—деп, совхозтуң кол инженери Владимир Григорьевич Мурыгин чугаалады.—Ол арганың алыс утказы чүдел дээрге, чижээ, соңгу өзектиң азы дамчыдылга хааржаан тус-тузунда ийи-үш кижи хүлээп алгаш, ону бүрүн белен кылдыр септеп үндүрери болур. Бүдүн тракторну каш кижи септеп турбас, оон белдирлерин, агрегаттарын адыргаш, ийи-ийи кижилиг звеноларга үлептер. Ынчаарга ажыл шынарлыг болгаш дүрген болур. Кол-ла чүве септелгениң шынарын хынаарынга кончуг таарымчалыы.

Машина-трактор мастерскаязынга бардывыс. Аажок делгем орээл. Оон эң-не бетии ужунда идик-хевинде үс сине берген ийи күдер эр хүрең сеялка-биле беришкеп турлар. Хову бригадазының механиги Кузьма Сидорович Липанов биске тайылбырлады:

— Болар бисте сеялка септээринге мергежээн мастерлер-дир. Михаил Дмитриев биле Анатолий Глухих. Михаил Тимофеевичиниң мергежээн-не ажылы сеялка септээри. Болар ийилээ ам 16-гы сеялканы септеп доозуп турары болдур.

Мастерскаяның дараазында бир үзүктээжинге трактор септеп турар Василий Ылланга ужуражы бердивис. Ол 13 чыл ажыр механизаторлап келген. Арга-дуржулгалыг септекчи. Септелгеге хүн нормазын үргүлчү 120 хуудан өрү күүседип турар.

Мастерскаяның ындыы ужунда бедик хүрең комбайн кырында ийи эрниң барааны көстүп тур. Олар—Борис Увангур биле Владимир Созинов. Комбайн септеп турар бир мурнакчы звено ол чүве-дир.

— Мооң-биле 8 комбайнны септеп доозуп турарывыс бо—деп олар чугаалады.— Бистиң үлүүвүсте ийи комбайн арткан, оларны-даа удавас боор бис.

— Септеп турарының шынары-даа кончуг эки—деп, механик Кузьма Сидорович демгилерин мактап кагды.

Илиир септээринде ажылдап турар механизаторлар Дмитрий Иванов биле Дмитрий Исягин олар норманы 200 хуу күүседип турар.

Тракторлар септелгезин марттың 15-те, өске кодээ ажыл-агый техниказының септелгезин апрель 1-де доозар дээш чарыш механизаторлар ортузунда калбарган. Чарыштың түңнелин неделя санында үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, арга-дуржулгазын нептередип турар.

К. АРАКЧАА.

ТҮҢНЕЛДЕРНИ ҮНДҮРГЕН

Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының фабриказында комсомолчу-аныяктар коллективтери «ВЛКСМ-ниң 60 чылынга—шалыпчы күш-ажыл!» деп кыйгырыг-биле социалистиг чарышта киржип турарлар. Ол күш-ажылчы чарыштың ийиги неделязының түңнелдерин үндүрген. Бирги черни неделя планын 142,1 хуу күүсеткен бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң № 4а ээлчээнге тывыскан. Ийиги болгаш үшкү черлерде ол-ла цехтиң А. Агбан биле В. Ипатова олар удурткан ээлчеглер болган.

Тус-тус кижилер аразында чарышка бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехте дериглелер машинистери Татьяна Шивит-оол, Алла Петрова, Валентина Баир, Роза Онугу болгаш Майя Тейван, а бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехте дериглелер машинистеря Елизавета Куулар, Мария Балыкова тиилекчилер болгулаан.

БИСТИҢ КОРР.

Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң ажыл-ишчилери бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Кодээ ажыл-агыйының техника септелгези ында багай эвес чоруп турар. Септелгени өйшаанда, бедик шынарлыг доозар дээш механизаторлар Кызыл-оол Кара-Сал база Ким Донгак олар база кызымак ажылдап келгеннер. К. Кара-Сал эрткен чылын тараа кезилдезинге шалыпчы ажылдааш, социалистиг чарышка удаа-дараа эң мурнуку одуругга чоруп келген. К. Донгак хоочун механизатордан үрегер ап, оон дудак чок ажылдаан. Олар амгы үеде комбайн септелгезинде ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: К. Кара-Сал биле К. Донгак.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

БЕЛЕТКЕЛ ШУУДААН

«Шекпээр» совхозтуң механизаторлары 1978 чылдың часкы тарылгазынга ажыглаар кодээ ажыл-агый техниказын багай эвес септеп турар. Машина-трактор тургузар тускай черни ажыглалда киирген. Оон уламындан техниканы септээринге болгаш кадагалаарынга таарымчалыг байдал ук ажыл-агыйда тургустунган.

— Часкы тарылгага белеткел ажылы шуудаан — деп, ук черниң эргелекчизи Апый-оол Саая биске чоргаарал-биле чугаалады.

Техника септелгезиниң чымыштыг үезинде үш септелге звенозу тургустунган. Оларның аразында социалистиг чарыштың негелделерин совхозта партком, ажылчын комитеди ажылдап кылган. Январь айның түңнелинде социалистиг чарышка бирги черни хоочун механизатор Чүрүм-оол Ооржакка удурткан бирги звено чаалап алган. Чарыштың негелдезин ёзугаар коллектив совхоз дирекциязының хүндүлел бижии база 50 рубль-биле шаңнаткан.

Ажылга таарымчалыг байдалдың тургустунганының ачызында механизаторлар хүн нормазын 130—140 хуу күүседип турар. Февраль айда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү улам өскен, ол айның баштайгы он хонуунуң планы күүсеттинген. Февраль төнчүзүнге чедир тракторлар септелгезин холдан үндүрери, септеттинген андазыннар, чаштырылга болгаш кожулга херекселдерин четчелээш, белен кылдыр тургузары көрдүнген. Бо хүннерде чарыштың мурнуку одуруун Эрес-оол Сарыглар, Артис-оол Монгуш ээлеп турар. Маадыр-оол Дембирелдиң звенозу комбайн септелгезинде быжыглаттынган. Чамдык артык кезектерниң чедишпезинден комбайн септелгезиниң темпизи январь айда кудуу деңнелге турган. Февральдың баштайгы он хонуунда ажыл дүргедээн, бо айның төнчүзүнде комбайн септелгезин доозуптар арга бар. Ынчангаш Дембирелдиң звенозу комбайн септелгезин февраль төнчүзүнде доозарын хүлээнип алган.

Совхоз дирекциязы механизаторларның мергежилин бедидеринче кичээнгейни салып турар. Суббота санында машина-трактор мастерскаязының кызыл-булуңунда трактористер өөренип эгелээн. Виктор Хомушку кызыл-булуңнуң иштиң өөрениринге таарымчалыг кылдыр дерип белеткээн.

А. АЖИ.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Тес-Хем районнуң 16 хойжу бригадалары хойнуң чаш төлүн чидириг чокка ажаап алыр дээш калбарган социалистиг чарышта киржип турар. Бо хүннерде чарыштың мурнуку одуруунда «Чодураа» совхозтуң № 3 (бригадири С. Шимит), «О. Шынаа» совхозтуң № 3 хойжу бригадалары (бригадири С. Маадыр-оол) чоруп турар. «Чодурааның» ол бригадазында төрээн 1337 хойнуң хураганы опча-менди. «О. Шынаа» совхозтуң № 3 хойжу бригадазында 2380 хураган ажаап алдынган. Районнуң Күш-ажылчы алдар тугун ук коллективтиң кежигүннеринге алдар кылдыр көдүрген.

«Тес-Хем» совхозтуң хойжузу Александр Карманың коданында 316 хой оолдаан. Ол-ла ажыл-агыйда Александр Монгалбин 314 хойдан 324 хураганны камгалап алган. «Кызыгаар» совхозтуң хойжузу Дажы Соянның коданында 320, «Чодураа» совхозта Аралдин Сүлдүмнүүнде 203 хой оолдаан. Сакманщиктер Анюта Эрендей, Зоя Кадын (кайызы-даа «Кызыгаар» совхозта) тус-тузунда 110—115 хураганны эки доруктуруп турар. «Тес-Хем» совхозта сакманщик Александра Монгалбинниң азыралында 130 хураган бар. Чер бүрүзүнде хой оолдаашкынының байдалы эки.

А. ДАМДЫН.

ТӨЛЕВИЛЕТТИНГЕН ТЕМП-БИЛЕ

Ставропольде Прикуманың пластмасс заводу беш чылдың эң чугула тудугларының бирээзи. Ону бо чылдың төнчүзүнге чедир ажыглалга киирер ужурлуг. Бүдүрүлгеде харысалгалыг сорулга тургустунган: чыл бүрүде ол 200 муң тонна бедик шынарлыг полиэтиленни бүдүрүп үндүрер ужурлуг. Ол болза амгы үеде ажылдап турар эң улуг заводтарның бүдүрүп турар продукциязындан каш катап хөй. Машиналарның болгаш станоктарның элээн каш кезектерин, үр үеде ажыглаар хоолайларны, чер иштинге электрокабельдерни шыварынга, бажың херекселдерин бүдүреринге Ставрополь полиэтилени металлды солуп болур.

Кума хемден ырак эвесте Агылыг ховуга баштайгы өргеннерни тудугжулар үш чыл бичии-ле бурунгаар үеде кадааннар. Келир үениң бүдүрүлгезиниң кол чүүлү болур тос каът бажыңнар-биле деңнии химиктиг үш реакторларны фундаментиге тургузарын ам доосжан. Оларның кайызы-даа ийи чүс ажыг тонна деңзилиг. Заводтуң тудуун дүргедедири-биле ол улуг хемчээлдиг агрегаттарны эптеп алгаш, тудуг шөлүнге чедирип келген. Нарын болгаш хөй күш үнер операцияны хуусаадан бир ай бурунгаар чедирип келгеш, транспортчулар тудугжуларга дузалаан. Күчүлүг үш трейлерлерге тускай платформаны дүрген тургускаш, ол ховар операцияны чорударынга транспортчуларга Челябинскиниң машина кылыкчылары дузалааннар.

Заводту ажыглалга киирери крайның кодээ ажыл-агый зоназының күш-ажылчы курлавырларын чогумчалыг ажыглаар арганы бээр. Ынчалза-даа тудуг баазаларындан тудугнуң ырак черде турары улуг бүдүрүлгениң доозарынга бергелерни база тургускан. Кол күүседикчи болур «Ставропольпромстрой» акша-хөреңгини төлевилеттингениниң амдызында оожум шиңгээдип ап турар. Оон чылдагааны болза кадрларны шилип алырында болгаш таарыштыр тургузарында шыңгыы четпестер, тудугну демирбетон конструкциялар, өске-даа материалдар-биле чогуур үезинде чедир хандырбайн турары болур. Москваның «Гипропласт» деп эртем-шинчилел институдунуң төлевилекчилериниң буруузу-биле улуг четпестер база болгулаан.

Чоокта чаа партия крайкомунуң бюрозу тудугда ажыл-херектиң чоруп турарын сайгарып көрген болгаш бо чылын заводту ажыглалга ылап-ла киирерин хандырар хемчеглерниң комплекизин төлевилээн. Элээн каш тудуг организацияларының техниказының болгаш ажылчыннарын ынаар чоруткан, ВЛКСМ крайкомунуң путёвкалары-биле 250 оолдар, уруглар заводтуң тудугжулары болу бээрлер. Кума эриинге чурттуң өске хоорайларындан монтажниктер келир. Тудугну ажыглалга киирер графикке тургузарынга ставропольчуларга дузалаары оларның сорулгазы болур.

Н. СТЯЖКИН,
Савропоь. СЭТА-ның корр.

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИ

Чурттуң шөлдеринде часкы тарылга чоокшулап келген. Техниканы септээрин болгаш ону часкы ажылдарга белеткээрин доозуп, чер ажылдакчылары часкы тарылганы бүгү тала-биле уткууруга белеткенип турарлар. СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнатканы болза:

● **ВОЛГОГРАД.** Областа 30 муң ажыг тракторларны болгаш барык бүгү кожуг техникаларын «Д-78» деп демдек-биле демдеглээн. Ол чүл дээрге 1978 чылдың часкы тарылгазынга оларны киириштирер дээни ол-дур. Областың районнарының чартыы сеялкаларның, андазыннарның, культиваторларның септелгезин доозупканнар.

● **СТАВРОПОЛЬ.** Петровское районнуң механизаторлары тракторлар септелгезин крайда эң-не баштай доосканнар. Тараа шөлүнче үнеринге муң беш чүс ажыг илчирбелиг болгаш дугуйлуг тракторларны белеткээн. Ажылды мурнукузундан дүрген доозарынга шуушутурулга методу дузалаан. Петровское районнуң ажылы Ставропольениң ажыл-агыйларынга үлегер болган. Крайда бүгү сеялкалар, хөрзүн болбаазырадыр бүгү кожуг механизмнери тараа шөлүнче үнеринге белен.

● **БРЯНСК.** Новозыбков районда «Коммунар» колхозтуң аттестация комиссиязы септекчилерден сөөлгү машиналарны хүлээп алган. Ында тарылга болгаш хөрзүн болбаазырадыр техниканы, тракторларны, тараа болгаш картофель ажаар комбайннарны септээрин доосхан. Өске-даа хөй ажыл-агыйлар, «Сельхозтехника» бүдүрүлгелери техника септелгезин чедишкинниг чорудуп турар. Амгы үеде 16 муң тракторлар септеттинген, ол болза областа бүгү тракторларның 85 хуузу болур.

● **ЭЛИСТА.** Кодээ ажыл-агый техниказын часкы хову ажылдарынга белеткээрин Малодербетовское, Приозерное болгаш Приютное районнарның ажыл-агыйлары хуусаа бетинде доосканнар. Септеттинген тракторларга болгаш сеялкаларга магадылал паспорттарын тывыскан. Өске районнарның хөй кезиинде тарылга техниказын септээри база доостур четкен. Ол ажылдарны автономнуг республиканың механизаторлары хуусаа бетинде — Совет Армияның хүнүнге чедир доозар деп хүлээнгеннер.

● **ПАВЛОВСК.** (Воронеж область). Часкы тарылгага техниканы белеткээрин доосхаш, «Россия» колхозтуң механизаторлары оларны ынанышпыы-биле шыгжап кадагалааннар. Кодээ ажыл-агый техниказын эки шыгжап кадагалааны дээш колхоз көрүлде конкурстарга ийи катап тиилекчи болган. Олар «Москвич» деп автомобильдер-биле болгаш чүък-сөөртүр автомашина-биле шаңнаан. Областың хөй-хөй ажыл-агыйларындан чер ажылдакчылары техниканы үлегерлиг шыгжап кадагалаарынга база бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга өөренип алыры-биле ынаар кээп турарлар.

● **ТАШКЕНТ.** Аккурган районнуң механизаторларынга бүгү техниканы чедишкинниг септээринге инженер хандырылгазының чаа хевирин нептередип чорутканы дузалаан. «Узсельхозтехника» колхозтарның болгаш совхозтарның мастерскаяларынче септелгени организастап чорударынга дузалаар тускай эртемниглерни чорудуп берген. Республикада чүс тракторларының, сеялкаларының, андазыннарының, планировщиктериниң тозаны-ла тараа шөлдеринче үнеринге белен.

КҮҮСЕЛДЕ ДЭЭШ ХАРЫЫСАЛГА

ИНТЕРВЬЮ

— Шынар—бүдүрүлгениң кол көргүзүү. Эки шынарлыг продукцияны бүдүрери дээрге-ле эвээш чарыгдалды үндүрүп тургаш, хөй продукцияны бүдүрери, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери ол болур—деп, СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1977 ч.) Пленумунга эш Л. И. Брежнев айыткан болгай. Ынчангаш оңгу беш чылдың үшкү чылында республиканың бүдүрүлгелеринде шынар болгаш ажыктыг чорукче кичээнгейни күштелдиргени таварылга эвес. Бо талазы-биле күш-ажылчы коллективтер тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгылаан болгаш оларны боттандырары дээш ажылдап турар.

Республиканың аъш-чем үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелеринде продукцияның шынарын болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер дээш кандыг хемчеглер алдынып турарын сонуургап, эргелелдиң начальниги Сарыг-оол Доңгакович Кызыл-оол-биле бистиң корреспондентивис ужурашкаш, аңаа чамдык айтырыгларны салган.

— Эрткен чылдарда хлеб, пиво заводтарында бүдүрген продукцияның шынары чогуур деңнелге четпейн турарын хөй санныг хыналдалар көргүскен болгай. 1978 чылда продукцияның шынарын үндезини-биле экижидери дээш кандыг хемчеглерни планнап турар силер?

— Эргелелде шиитизи-биле болгаш бүдүрүлге бүрүзүнде продукцияның шынарын экижидер талазы-биле 1978 чылда боттандырып чорудар организас-техниктиг хемчеглерни ажылдап кылган. Оларны тодаргайлап чугаалаарга мындыг. Хлеб-булочка аймаан белоктар-биле байлакшыдып быжырар, дешпилгелиг технологияны ажыглап тургаш, 17 муң тонна хлеб-булочка аймаан бүдүрер.

Ээзиртпес суксун аймаан аттестаттаарын ийиги кварталда, кондитер кылыгларын аттестаттаарын үшкү кварталда чорударын чедип алыр. Хлеб аймааның, кондитер кылыгларының, ээзиртпес суксуннарның 2-2 чаа хевирлерин бүдүрерин шиңгээдип алыр.

Бүдүрүлгелерге шынар хүнүн квартал санында организастап эрттирер.

Кызылдың хлеб заводунга соок цехке 6 кубометр ишкир соодукчу камераны ийиги кварталда тургузар, кондитер кылыгларының цегин хоорайның суг дамчыдылгазының четкизинге үшкү кварталда кожар болгаш заводта ФТЛ-2 маркалыг 24 деспилиг хлеб быжырар суугуну 32 деспилиг кылдыр эде кылыр, ажыткан далган былгаар машинаны, РМК-60 маркалыг үлекчини ийиги кварталда эптеп тургузар, дрожжи цегинге дадарбас кандан кылган саваларны тургузар.

Пиво заводунга сепараторну, кондиционерлиг механизмнерни бирги кварталда, ээзиртпес суксуннар, водка цехтеринге үлекчи автоматтарны, этикетка кылыр автоматты, сироп тозаторун эптеп тургузарын планнап турар бис.

Бо планнаттынган хемчеглерниң күүселдезин чедип алганындан продукцияның үрей кылдынарын болдурбас болгаш шынарын экижидер сорулганы салып турар бис.

— Камналга режимин күштелдирер талазы-биле канчаар планнап турар силер, Сарыг-оол Доңгакович?

— Эргелелдиң бүдүрүлгелеринде камналга айтырыы дескизи-биле эки деп болбас. Бо талазы-биле шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй. Чиг-этти, электри энергиязын, одаар түлдү болгаш оон-даа өске чугула материалдыг курлавырларны камнавас, ажыл-агыйжы эвес чоруктарның фактылары бар. Чижээ; далган шоодайларын өй-шаанда дужаавайн турарындан эрткен чылын Кызылдың хлеб заводу 17 муң рубльдиң, Бай-Хаактың—5 муң рубльдиң дудагдал, чидириин болдурган.

1978 чылда чиг-эт курлавырларын камныг ажыглаар сорулга-биле:

бүдүрүлге эргелекчизиниң, улуг мастерниң, кол технологтуң талазындан чиг-эттиң хүн бүрү учёдун тургузар;

далганны дамчыдар болгаш болбаазырадыр дериглелерниң таарыштырылгазын экижидер;

далган ажыдылаарының технологиязын чогуур деңнелге чедирер, быжырар суугуларга шыгыдыкчыларны кылыр;

лаборатория ажылдакчыларының талазындан чиг-эттиң шынарының, санының хыналдазын күштелдирер.

Далган шоодайларын сайтарылга баазазынга өй-шаанда дужаар болгаш чидириглерни болдурбас.

1,3 муң квт. шак электри энергиязын, 70 гкал чылыг энергиязын, 5 тонна хөмүрдашты, 2 тонна кывар-чаар материалдарны, 10 тонна далганны, 130 кг үстү камнап алырын планнаан бис.

Аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринде продукцияның шынарының болгаш бүдүрүлгениң ажыктыының айтырыглары чогуур деңнелге чедир тургустунмайн турар. Ылаңгыя Кызылдың болгаш Туранның хлеб заводтарында, пиво заводунда продукцияның үрей кылдынары хөй. Стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле күрхайгаарал лабораториязының, курсадыг инспекциязының эргелелиниң ажылдакчыларының чоруткан хыналдаларынга киирген продукцияның 30 хуудан эвээш эвези бракка санаттырып турар. Хлеб-булочка аймааның кылыгларының деңзизи четпес, иштичиг, чедир бышпаан болгаш стандарттың оон-даа өске негелделеринге дүүшпес чүүлдер бары илерээн турар.

Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге ында дериглелерни чөп ажыглаары, бүдүрүлгеге күчүлерин долу шиңгээдип алыры болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин чедип алыры чугула. 1978 чылдың январь 1-ниң байдалы-биле алырга, эргелелдиң бүдүрүлгелеринде шиитизи-биле 103 муң рубльдиң дериг-херекселдерин эптеп тургуспаан, ажыглаттынмайн чыдып турар. Ылаңгыя пиво заводунда 34 муң рубльдиң, Кызылдың хлеб заводунда 13 муң рубльдиң, Ак-Довурактыында 10 муң рубльдиң бүдүрүлгеге чугула херектиг дериг-херекселдерни өй-шаанда эптеп тургузарының хемчеглерин албаанындан амга чедир ажыглаттынмаан, складтарда чыдып турар. Туранның хлеб заводунуң бүдүрүлге күчүзүн шиңгээдип алыры кончуг оожум темп-биле чоруп кээген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын эргелелдиң чеди заводтарының 4-ү күүсетпээн. Чадааннның, Туранның хлеб заводтары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын күүсетпээнинден 6 муң рубльдиң продукциязын чедир бербээн.

Ол ышкаш бүдүрүлгелерде ажыл-агыйжы эвес чоруктар болгаш чиг-эттиң база белен продукцияның учёт, отчёту чогуур деңнелге четпейн турар. Чижээ, далган шоодайларын өй-шаанда дужаавайн, чидирип, самчыгдап турары дээш Кызылдың хлеб заводу 4 муң рубльдиң, Туранның 2,6 муң рубльдиң торгаалын төлээр ужурга таварышкан. Мындыг янзылыг чижектерни хөйнү айтып болур.

Шиитизи-биле эргелелде план сан-түң талазы-биле күүсеттинип турза-даа, продукцияның шынарын болгаш ажылдың ажыктыын бедидериниң айтырыгларында мындыг четпестерни чайладырының өйү келген.

Ону чедип алырда чүнү кылза экил? Продукцияның шынарын экижидери болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери дээш чамдык ажылдарны эргелел кылза-даа, оларның күүселдези, дээштиң кошкак болуп турарын айтыр херек. Завод, цех бүрүзүнге мындыг планнарның пункт бүрүзүнүң күүселдези дээш ында ажылдап турар специалистерниң харысалгазын бедидери чугула. Чүгле планнап алыры дээрге—ол эвээш, ажыл-херектен ырак болгай, а оон күүселдези дээш харысалгалыг удуртукчулардан, специалистерден негелдени күштелдирери, планны боттандырарын чедип алыры негеттинер.

Онгу беш чылдың базымнары

ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДА

1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдерин ССРЭ-ниң Төп Статистика эргелели үндүрген. Оон-биле холбаштыр каш-даа айтырыгларга харыы бээрин **ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң начальнигиниң бирги оралакчызы Михаил Антонович КОРОЛЕВТАН** ПМА-ның корреспондентизи Николай Мещеряков дилээн.

— 1977 чылда Совет чурттуң экономиказының хөгжүлдезиниң түңнелдеринге кандыг ниити үнелээшкинни берип болурул?

— Төөгүлүг хүннерни күш-ажылчы улуг чедиишкиннери-биле демдеглээр чаагай чаңчылдар совет кижилерде бар. Кезээде ындыг болуп келген. Эрткен чылын — Улуг Октябрьның 60 чылының болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының чылында база ындыг болган. 1977 чылдың кол түңнели чүл дээрге, экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң бүгү угланыышкыннарынга улам ыңайгы чедиишкиннерни бистиң чуртувустуң чедип алганы ол болур; ниитилел бүдүрүлгезиниң хемчээлдерин болгаш ажыктыын өстүрерин хандырган, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнелин бедидериниң программазын чайгылыш чокка күүседип келген.

— Экономиканың чедиишкинниг хөгжүлдези үлетпүрде ажыл-херектерниң байдалы-биле дыка тодаргайлаттынар болгай. 1977 чылда ооң хөгжүлдезиниң дугайында Силер чүнү чугаалап болур силер?

— Хамыктың мурнунда продукцияны сайгарарының болгаш кылыгларның эң чугула хевирлериниң хөй нуруузун кылып үндүрериниң чыл планы ажыр күүсеттингенин демдеглээри эргежок чугула.

Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немей өзүлдезиниң темпилериниң бедээни 1977 чылдың онза чугула чүүлү болур. 1976 чылда ооң хемчээли 4,8 хуу, эрткен чылын 5,7 хуу улгаткан (планда 5,6 хуу). Түңнелинде — продукцияның чылда немей өзүлдези 30 миллиард рубль болган. Бүдүрүүшкүннүң амгы үедеги хемчээлдериниң дугайын билип алыр дизе, ол немей өзүлде 1940 чылда чурттуң үлетпүр продукциязының бүгү хемчээлинге дең болганын чугаалаарга-ла четчир.

250 чаа улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин ажыглалга киргенинниң уламындан ССРЭ-ниң индустриалдыг күчүзү немей өскен.

— Силерниң көргүскен сан-түңнериңер үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң сан талазы-биле өзүлдезин тодарадып турарлар, а шынар талазы-биле өскерилделер кандыгыл?

— Үлетпүр хөгжүлдезиниң онзагай демдээ — адырларның өзүлдезиниң дүрген темпилери-дир, ол адырлар улус ажыл-агыйында техниктиг дедиилгени болгаш ажыктыг болур чорукту эң улуг хемчээлдии-биле тодарадып турар.

Машина тудуушкунунуң болгаш металл ажылдап кылырының бүдүрүлгелери 1977 чылда продукция кылып үндүрерин 9 хуу көвүдеткен, автоматчыдылга приборларын болгаш херекселдерин бүдүрери 12 хуу, саналга техниказының херекселдери — 25 хуу немей өскен.

Химия болгаш нефтехимия үлетпүрү бүдүрүүшкүнүн бедик темпилерлиг өстүрүп турар. 1977 чылда ол адырларга немей өзүлде 7 хуу болган.

Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын бедидериниң херээнге чугула чедиишкиннер чедип алдынган. Шынарның дээди категориялыг продукциязын кылып үндүрери чыл дургузунда үштүң бир кезии кылдыр көвүдээн.

Чаа продукцияны бүдүрерин үргүлчү шиңгээдип ап келген. 1977 чылда үлетпүр продукциязының 3,5 муң ажыг аттарлыг чаа хевирлерин массалыг бүдүрерин шиңгээдип алган болгаш 1,8 муң аттыг хевирлерни бүдүрерин соксаткан.

1976 чылда 3,3 хуу болганынга деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 4,1 хуу немей өскен. Мурнундагы чылдыынга деңнээрге үлетпүр продукциязының бот-үнезин чиигеткенинден камналга 2 миллиард чыгам рубль болган.

— 1977 чылда чуртка агаар-бойдустуң байдалдары дыка таарымча чок болган. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң түңнелдеринге ол кандыг салдарлыг болганыл?

— Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалдары кедергей таарыы болган. Ындыг турда безин көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң түңнелдери мурнундагы тоску беш чыл дургузунда чедип алдынганындан хөй-хөй көргүзүглер талазы-биле бедик болган. Тараны бүдүргенин ап көрээли. 1977 чылда тараа чыылдазы 195,5 миллион тонна болган, а тоску беш чылдың чыл дургузунда ортумаа-биле 181,6 миллион тоннага ол деңнешкен. 1977 чылда тараа чыылдазы арбын хемчээлиниң талазы-биле совет чер ажылының бүгү төөгүзүнде үшкү черни ээлээнин сагындырып көрейн.

Хөвеңниң 8,76 миллион тонна болгаш ристиң 2,2 миллион тонна тергиин эки дүжүттери алдынган. Көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларының дүжүттери багай эвес болган.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаар, чер ажылының культуразын бедидер талазы-биле сөөлгү чылдарда улуг хемчеглерни боттандырганының түңнелинде көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге агаар-бойдустуң таарымча чок чоруунуң салдарын дыка кошкадыры чедип алдынганын ол бүгү чугаалап турар-дыр.

— 1977 чыл мал ажылының талазы-биле кандыг болганыл?

— Көдээ ажыл-агыйның бо-даа адырының талазы-биле юбилейлиг чылда багай эвес түңнелдер чедип алдынган.

1978 чылдың эгезинде мыйыстыг бода малдың баш саны 112,5 млн. баш (1977 чылдың эгезинде турганындан 2,2 млн. баш хөй) болган. Хаваннарның баш саны 70 млн. болган (7,2 млн. баш немей өскен). Хойларның болгаш өшкүлерниң, куштуң баш саны өскен. Малдың продукту-хуу дыка бедээн.

Ол бүгү болза, 1976 чылдыынга деңнээрге эът бүдүрерин 9 хуу, сүттү — 6 хуу, чуургаларны — 8 хуу, дүктү — 5 хуу көвүдедир арганы берген.

Көдээ ажыл-агыйга капитал салыышкыннар киирери, техника болгаш чемишчидилгелер бээри улам көвүдээп, мелиоративтиг тудуушкуннуң улуг программазын боттандырып турар. 1977 чылда көдээ ажыл-агыйга 77 млн. тонна минералдыг чемишчидилгелерни, 364 муң тракторну, 265 муң чүък болгаш тускайжыткан автомобильдерни, тараа ажаар 101 муң комбайнны, универсалдыг 94 муң чүдүрүкчүлерни берген.

Көдээ ажыл-агыйже аажок улуг кичээңгейни салып турары черле билдингир. Улустуң чаагай байдалын чайгылыш чокка бедидер деп кол сорулганы шиитпирлээрин дыка хөй чүүлдер талазы-биле оон хөгжүлдези тодарадып турары билдингир болгай.

— Кончуг чугула теманы чугаалаадыңар. Чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнелин улам бедидер талазы-биле 1977 чылда чүү кылдынганын чугаалап болур силер бе?

— Социал хөгжүлдениң болгаш чоннуң амыдырал деңнелин бедидериниң калбак программазы оңгу беш чылда бистиң чуртувуста ажылдап кылдынганы билдингир болгай.

Кол-ла нургулайында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин, ол ышкаш колхозчуларның күш-ажыл төлевирин өстүрүп тургаш, чоннуң боттуг орулгаларын үргүлчү көвүдедири ооң эң чугула чарылбас кезээ болур. 1977 чылда ол көргүзүглер талазы-биле онаалдалар күүсеттингенин сеткил ханыышкын-биле демдеглеп болур.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири 1976 чылдыынга деңнээрге 2,7 хуу болгаш 1970 чылдыынга деңнээрге 27 хуу көвүдээн.

Ажыл төлевири-биле чергелештир херегледдиң ниитилел фондулары улам улуг ужур-дузалыг болуп бар чыдар, ол фондуларның дузазы-биле халас медицина дузаламчызын болгаш өөредилгени, пенсиялар болгаш пособиелер төлээрин хандырып, квартира хөлезиниң өскерлиш чок деңнелге арттырарын болгаш совет кижилерниң өске-даа чамдык негелделерин күрүне хандырып турар. Ол фондуларның түңү барык 100 миллиард рубль чедир өскен.

База бир чугула айтырыгны — чуртталга тудуун ап көрээли. 1977 чылда барык 11 миллион совет хамаатылар чаа бажыңнарже көжүп кирген. Эрткен чылын 2,2 миллион квартираны туткан.

1977 чылда улус өөредилгези, эртем болгаш техника улам хөгжээн, чоннуң медицина хандырылгазы болгаш дыштанылгазы улам калбарган чыл болган.

ССРЭ-ниң чурттакчы чону 1978 чылдың январь 1-де 260 миллион кижи болган.

Мооң мурнунда-даа чылдарда ышкаш, чурттуң ажыл кылыр шыдаар бүгү чону ажыл-биле бүрүн хандыртынган.

(ПМА).

2000 тонна ажыг

«Хемчик» совхозтуң чер ажылдыглары шөлдерге 3000 тонна өдекти сөөртүп төгер планныг. Амгы үеде он «Беларусь» тракторлуг ийи звено аразында чарыш салып алган, өдек сөөртүлгезинде ажылдап турар. Механизаторлар СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы-биле таныжыпкаш, аңаа харыы кылдыр бо чылын тарааның чаагай дүжүдүн алыр деп шиитпирлээн.

Ийи звено бо хүннерге чедир 2000 тонна ажыг өдекти шөлдерге аппарып төккен.

А. ЕВРОП.

Барыын-Хемчик район.

Тускай звено

Өвүр районнуң «Кызыл тук» совхозта мал чемин коданнарга үргүлчү озал чокка чедирип турар. Чарба, сиген, сула сөөртүр тускай звено бар. Чүдүрүкчүлер Настык Ооржак, Кан-оол Иргит, Дондук Күү-Сал, Далбый Ооржак олар шалыпчы ажылдап, машина-тракторларын ажылынга саадаашкын болдурбайн турар.

К. КАРА-САЛ.

Бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазында бодунуң ажыл-херээниң эң дээре мастерлери деп адааннарының аразында Каунастың радиозаводунуң токары Антанас Реквичюстуң ады база бар.

Эрткен чылдың августа беш чылдың хууда онаалдазын А. Реквичюс республикада эң баштай күүседипкен. Бөгүн оон хууда календарында — 1981 чылдың октябрь. Чагаада ооң күш-ажылын бедик-биле үнелеп көргенинге харыы кылдыр, А. Реквичюс 1980 чылга чедир ийи беш чыл планын күүседирин хүлээнген.

ЧУРУКТА: токарь А. Реквичюс.

М. БАРАНАУСКАСТЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ҮЗҮКТЕЛИИШКИН ЧОК

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» совхозта кыштаглаашкынның байдалы, коданнарда хой оолдаашкынының чоруп турары багай эвес. Чаа төрүттүнген хураганнарны хойжулар, сакманщиктер чидириг чокка, чудатпайн ажаап турар. 4270 хой оолдаан.

Чаш мал онча-менди. Малчыннар коданнарже сугну ийи автомашина чедирип турар, суггат талазы-биле үзүктелиишкин болбаан. Совхозтуң девискээринде хар чуга, улуг соок чок.

Малчыннар ортузунда политмассалыг, организакчы ажылды партия комитеди, көдээ Совет, хөй-ниити организациялары болгаш совхоз дирекциязы доктаамал чорудуп келген. Коммунистер, специалистер ажыл-ишчилерге партия болгаш чазактың доктаал-шиитпирлерин таныштырып турар. Малчыннарның өөредилгези айда үш удаа болуп турар. Ол бүгү ажылдың түңнелинде хойжуларның бот-идепкейи улам бедээн. Совхозтуң хойжулары социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп турар. Чижээ, мооң мурнунда Дамба Салчак, Ширин-оол Хертек төрүүр чүс хойдан-на 95 хураган алыр кылдыр хүлээнген. Ам олар чүс баштан-на чүстү ажаап өстүрер деп хүлээнгеннер.

СЭКП Бай-Тайга райкому, районнуң күүсекчи комитеди малчыннарже комплекстиг үнүүшкүннү организастап турар. Ук черлерниң чоруткан специалистер, эмчи, садыг ажылдакчылары «Кара-Хөл» совхозка база келгилээн. Олар мал ажылында ишчилер-биле ужуражып, практиктиг дузаны чедирип келгеннер. Харыысалгалыг ажылдакчыларның көдээже үнүүшкүннери кижизидилге ажылынга база улуг ужур-дузалыг.

О. САРЫГ-ДОНГАК,
Кара-Хөл көдээ Совединиң даргазы.

Депутаттың БУЛУҢУ

ТУРА-СОРУУ ЫНДЫГ

Соңгулда округу — ол дээрге депутаттың соңгуткан болгаш организакчы ажылды хүн бүрүде чорудуп турар девискээри. Соңгукчулар-биле депутаттың харылзаазы кандыг болдур, оон бүгү ажыл-чорудулгазының чедиишкини оон хамааржыр. Депутат бодунуң базым бүрүзүн херек кырында аргалар-биле деңнеп көөр, ажыл-херекти күрүнениң-биле көөр. Бо бүгүнү Эртине Бактыкович Чооду кончуг эки билир. Ол бодунуң хүн бүрүде ажыл-херээн аңаа үндезилеп чорудуп турар.

«Нарын» совхозтуң Шорлук-Аксында сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери Эртине Бактыкович Чоодуну эрткен чылгы чыышта Нарын көдээ Совединиң депутадынга соңгаан. Соңгукчуларның аңаа көргүскен идегелин депутат ажыл-херээ-биле шынзыктырып турар. Эртине Бактыковичини соңгукчуларның аразынга бо-ла көрүп болур. Саанчылар, кадарчылар депутады-биле ажыл-агый дугайын чугаалашкан, кандыг-бир айтырыг талазы-биле сүмелешкен турар. Ажыл-агыйжы айтырыгларны мындыг янзылыг шиитпирлээр чорук ажылда бар четпестерни чогуур үезинде чайладып турар. Депутат округтуң соңгукчуларының ажыл-ижин, амыдырал-чуртталгазын бирден бирээ чокка билир дизе частырыг болбас боор.

Демниг иш, бүзүрелдиг тура-соруг турда, сорулгааның чедип алыр дижири-ле чөп. Депутат соңгукчулары-биле кады фермага ажылдың бүдүрүкчүлүүн, шынарын, саалданың көргүзүүн бедидер сорулга-биле чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Ылангыя бо чылдың кыжынга ферманың ажыл-ишчилери багай эвес белеткенген. Малды тодуг-догаа кыштадыр, олардан хөй сүт саар болгаш дензизин немээр айтырыгже мында чугула кичээңгейни угландырып турар. Коллектив бодунуң кужу-биле 35 тонна будук-бүрүнү белеткеп, 45 тонна өдекти бөлүп алган.

Эрткен юбилейлиг чылдың социалистиг хүлээлгезин, сүт бүдүрериниң болгаш садарының планныг онаалдазын ферманың ишчилери хуусаа бетинде чедиишкинниг дооскан. Бо фермада ажыл-ижи-биле макталдыг ишчилер хөй. Чижээ, саанчылар Х. Аракчаа, Ч. Соксал, Б. Дамба олар бир инекке онааштыр 1350—1470 литр сүттү сагган. Кадарчы Ч. Очур эрткен чылын база шудургу ажылдап, фермазының ажыл-ижинге үлүг-хуузун каткан. Ол төрүүр 100 инектен 86 бызааны алган. Фермада кыштаглаашкын бо хүннерде эки эртип турар. Аңаа депутаттың киирген үлүү биче эвес.

Ферманың ажыл-ишчилериниң школа назынныг уруглары совхоз төвүнде, Нарын ортумак школазында, интернатта чурттап, өөренип турарлар. Ынчангаш оларның өөредилгезин, сагылга-чурумун Эртине Бактыкович хайгаарап, сонуургавайн барбас. Ол школаның башкылары-биле харылзажып, уругларның өөредилгезин сонуургап турар.

Эртине Бактыкович — Нарын көдээ Совединиң күүскомунуң кежигүнү. Депутаттың хөй-ниитичи хүлээлгелери эвээш эвес. Ол көдээ Советтиң чанында тургустунган ниитиниң корум-чурумун быжыглаар комиссияның оралакчы даргазы, ол ышкаш суурда бойдус камгалалының ниитилелиниң кежигүнү. Ол хүлээлгелерин депутат ак сеткилдиг күүседип турар. Э. Чооду онаашкан ажылын шынарлыг кылып чаңчыккан. Ооң бүдүжү, тура-соруу-даа ындыг. Ажылга эрес-кежээ, кызымаккай чоруу-биле ол совхозтуң ишчилериниң хүндүткелинге бүргеткен.

Нарын суурнуң кудумчуларында чаа тудуг-суур чылдан чылче немежип, өзүп турар. Сөөлгү чылдарда совхозтуң тудугжулары чаңгыс чер-чурттугларынга чаа столованы, 50 машина кирер гаражты, чунар-бажыңны, чуртталга бажыңнарын, школачыларга спорт залын болгаш оон-даа өске тудугларны тудуп берип, ажыглалга киирген. Ол бүгү депутаттың удурткан тудугжулар бригадазының кызымак ажыл-ижиниң түңнели. Совхозтуң тудугжу бригадазын ол 1970 чылда хүлээп алган, оон ажылын бо хүннерге чедир депутат удуртуп турар. Бригаданың кежигүннери хоочун бригадирин хүндүлээр. Депутат Э. Б. Чоодунуң бир хөй-ниитичи хүлээлгези — дагдыныкчы. Оон мергежил талазы-биле өөреникчилери Б. Балган, О. Допчун, Ч. Сегбе олар башкызының хууда үлегер-чижээ-биле мурнакчы тудугжулар болган.

Бо хүннерде Э. Б. Чоодунуң бригадазы кажангызындан-даа кызымак ажылдап турар. Марттың бирээде бригада совхозтуң ажыл-ишчилеринге ийи аал ишти чурттаар ийи чуртталга бажыңын дужаар. Сөглээн сөзүн олар ээлеп шыдаар. Чыл планын бригада ССРЭ Конституциязы хүлээп алганындан бээр бир чыл оюнда доозарын хүлээнген ажылдап турар.

Ажыл дээнде сеткил-сагыжы оожургавас, назы-хары улгады берген кижини чаңгыс чер-чурттуглары «ажыл-агыйжы, соруктуг-ла кижи» деп чугаалажыры-ла чөп. Депутат-даа, бригадир-даа хүлээлгезин Э. Чооду кончуг кызымак күүседип турар.

Л. САН-ХӨӨ.

АНЫЯАНДАН ЭРЕС-КЕЖЭЭ

Хүннүң-не, эртенгиниң алды шак ажа дүжүп чорда, суурнуң адаккы бажыңнарының бирээзинден үнгеш, кудумчуну өрү, совхозтуң гаражынче углай далаштыг базыптар аныяк эр кижини бо-да эскерип болур. Ооң адын Часылык Көк-кысович Ооржак дээр. Ол бистиң совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи. Ооң ады совхозтуң мурнакчы ишчилериниң одуруунда.

— Механизатор кижиниң ажылы кедээде чымыштыг иштиң бирээзи. Ылангыя сезоннуг ажылдар үезинде сут дүн-хүн дээр эвес. Дүжүт ажаалдазы, часкы чер ажылдары, сиген кезилдези, мал чемиин сөөртүлгези, техника септелгези дээш чорупла бээр болгай. Ол үеде суурга олурар ужур бар эвес — деп, механизатор чугаалап турар.

Часылык Ооржак механизатор эжи Тай-оол Ооржак-биле аразында чарыштыг. Оларның кайызын ол дээр боор. Эрткен чылда алган социалистиг хүлээлгелерин кайызы-даа эки көргүзүглерлиг күүсеткен. Кежээ, ажылгыр кижилерниң эдилээн эди безин белен элевес, үрелбес дээри-ле шын. Ол ийи механизаторларның кайы-бирээзиниң трактору үрелген, азы кандыг-бир кезээ чок, ынчангаш шимчевейн турар дээп янзылыг чугаа-соот дыңналып көрбээн. Артык кезектерни үргүлчү ап чоруур болгаш бичии-ле үрелиишкин болурга, солуй шаап алыр. Кывар-чаар материалдарынга камныг. Төрээн совхозунуң ажыл-ижи дээш сеткил-сагыжы оожургавас, кызымак эжишкилерни чаңгыс чер-чурттуглары мактаар. Күш-ажылчы маргылдаалыг механизаторлар бирээзи өскезинге аштырбас дээш тура-соруктуг ажылдап турарлар. Ынчангаш социалистиг чарыжының негелделерин кайызы-даа хажык чокка күүседип келгеннер. Оларның кылган ижин түңнеп, деңнээр болза деңзи караа чая базар ылгал чок, дең дүшкен мөгелер-ле.

Кежээниң мурнунда — хүндү, чалгааның мурнунда — кочу дээри-ле шын. Шынап-ла Ч. Ооржак кончуг-ла кежээ кижи. Ынчангаш төрээн совхозунуң чону ону мактап, хүндүлээр. Механизаторлап эгелээн чылындан эгелээш, бо хүннерге чедир ооң чеже га чер андарганын, чеже гектар тараа бастырганын санаар чүве болза, та каш болур. Механизатор кижиниң ажылы ындыг. Ч. Ооржак механизатор мергежилди дужа-келбиже эвес, а харын ааг күзели-биле чедип алган. Ам ооң амыдырал-чурттаалгазы, хүн бүрүде ажыл-херээ чер ажылы-биле тудуш.

Ленинчи юбилей, «Күш-ажылчы шылгаралы дээш» деп медальдар, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектери мурнакчы механизаторнуң хөрээн каастап чоруур.

Чаңгыс чер-чурттуглары аңаа улуг бүзүрелди илередип, эрткен чылгы чыышта ону район Совединиң депутадынга соңгаан. Ч. Ооржак үш чыышта улай соңгудуп турары ол. «Бистиң негелделеривисти ол кончуг эки билир. Бодунуң адын аныяандан камнап чоруур кижи-ле болгай. Ынчангаш бис аңаа бүзүрээр бис» — деп соңгукчуларның ону депутаттың кандидадынга депшидип тура, чугаалап турганын ол утпаан. Соңгукчулар часпаан. Депутат оларның идегелин бодунуң ажыл-ижи-биле бүзүрелдиг шынзыдып турар.

Ылангыя соңгукчуларының киирген чагыгларының күүселдези дээш депутаттың сеткили оожургавас. Чүге дизе чагыг бүрүзүнде хүн бүрүнүң эргежок чугула айтырыглары сиңниккен дээрзин ол билир. Соңгукчуларның киирген чагыгларын депутат чогуур черлеринге киирип, бар арганы ажыглап тургаш, оларның күүселдезин чедип ап турар. Депутаттың кызымак ажылының түңнелинде, Сайда-Өдек, Ээр-Терек дээр черлерде радио шугумун киирген. Школага немей тудуг кылып, алгыткан, совхозта чаа гараж, төп шан ажыглалга кирген. Суурнуң электри шугуму чаартынган.

Депутат соңгукчулары-биле быжыг харылзаалыг. Район Совединиң сессиязынга чугаалашкан айтырыгларны, ооң шиитпирин ол соңгукчуларынга дораан таныштырып турар.

Бо чылын соңгукчулар депутадынга база чагыгларны киргилээн. Оларның аразында совхозка чаа уруглар садын тудар, совхозтуң мал семиртир шөлүн механизастаар талазы-биле чагыглар бар. Оон күүселдезин чедип алыр дээш депутат кызымак ажылдап турар.

«Дөң-Терезин» совхозтуң механизатору, депутат эш-өөрүнге үлегерлиг шак мынчаар ажылдап, чурттап турар.

Э. СААЯ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Ирина Дембиреловна Будакай Таңдының Дуржулга станциязының Хадың сүт-бараан фермазында депутаттар бөлүүнүң даргазы. Ферманың клувунда депутаттар булуңун үениң негелдезинге дүүштүр дерип, тургускан. Оон депутаттарның ажыл-херээн сонуургап болур.

Депутаттар бөлүү кышкы үеде сүт саалдазын кудулатпас, ниитиниң малын кыштаң менди ажырар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылгаш, аңаа хамаарыштыр шиитпирин үндүрген. Ооң күүселдезин амыдыралга боттандырар дээш депутаттар, ферманың ажыл-ишчилери шудургу ажылдап турар. Ферманың коллективи эрткен ажыл-агый чылында сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының чыл планын ажыр күүсеткен. Бо хүннерде инектерниң хонуукта немелде деңнели 650—700 грамм чедип турар.

Бо ферманың коллективи бедик культуралыг ферма дээш чарышка киржип, эрткен чылдың түңнели-биле тиилекчи болган.

ЧУРУКТА: депутаттар бөлүүнүң ээлчеглиг хуралын депутат И. Д. Будакайның эрттирип турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Депутатка сүме

КОМИССИЯЛАР АЖЫЛЫНГА КИРЖИЛГЕЗИ

Депутат ооң соңгуткаңы Совединиң доктаамал комиссиязының ажылынга идепкейлиг киржир. Ол хүлээлгени күүседип тура, депутат комиссияның хуралынга айтырыгларны чугаалажып көөрүнге хынамчалыг белеткенир, аңаа идепкейлиг киржир, комиссияның бүгү-ле даалгаларын шуптузун идепкейлиг күүседир, доктаамал комиссияның өске-даа кежигүннери-биле кады. ийикпе азы боду чааскаан-даа комиссияның чорудуп турары хыналдаларынга база көрүлделеринге киржир болгаш комиссияның өмүнээзинден аңаа дадскан участокту контрольдаар, комиссияның саналының күүселдезин хынаар.

Доктаамал комиссияның ажылын тода организастаарынга, ооң кежигүннериниң ортузунга даалгаларны шын хуваары, ажылды планнаары, доктаамал комиссияның планнарының болгаш саналдарының күүселдезин контрольдаары чугула ужур-дузалыг.

Доктаамал комиссияның даргазы комиссияның ажыл-чорудулгазын организастаар болгаш удуртуп башкарар, ажыл планының төлевилелин белеткээр, планнарның күүселдезин, а ол ышкаш комиссияның чамдык кежигүннеринге берген саналдарның база даалгаларның күүселдезин контрольдаар, хуралдарны чыыр болгаш эрттирер, күүском-биле болгаш ооң килдистери-биле сырый харылзааны тудар. Советтиң сессияларынга база күүскомнуң хуралдарынга илеткелдер болгаш эдеринчи илеткелдерни кылырынга киржир.

Доктаамал комиссияның даргазының оралакчызы дарганың даалгаларын күүседир болгаш комиссияның даргазы чок турар үеде ооң хүлээлгезин күүседир.

Доктаамал комиссияның секретары комиссияның бүгү-ле херээн эмгелээр болгаш ооң ажыл-чорудулгазының учёдун чорудар.

Доктаамал комиссияның кежигүннери чамдык даалгаларны күүсеткилээр: бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң ажылын хынаар, Советтиң база ооң күүскомунуң шиитпирлериниң төлевилелин белеткежир.

Кандыг чурттап чор сен, малчын?

АЖЫЛ-ИЖИНГЕ КЫЗЫМАК

«Тоора-Хем» совхозта мурнакчы малчыннар эвээш эвес. Ынчалза-даа оларның бирээзи — Байыр Дажы-Серенович Колдуң ажыл-ижинге кызымаан, ак сеткилдиин, амыдырал-чурттаалгазының культурлуун онзалап демдеглээр бодай-дыр мен.

Байыр Дажы-Серенович инек кадарып эгелээнден бээр ындыг-ла үр болбаан — чаа-ла чеди чыл ажып чоруур. Ыңналзажок кежээ, кызымак малчын бодунуң төлептиг күш-ажылы-биле совхозунга макталды, хүндүткелди чедип алган. Эрткен чылдарда оон совхозка киирген үлүг-хуузу улуг. Чаңгыс чижектен ап көрээлинер. Эрткен юбилейлиг чылда Байыр Кол төрүүр 100 инекке онаашдыр 87 бызааны менди доруктургаш, бодунуң алган социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Күш-ажылга ынак малчын кадарып турар кодан инээнге кыжын чиртири-биле 10 тонна сигенни боду белеткеп, кургаг өдекти бөлүп, кажаа-хоразын ыяк кылдыр септеп алган.

Кежээ, кызымак малчын чүгле күш-ажылы-биле өскелерге үлегерлиг эвес. «Кандыг чурттап чор сен, малчын?» деп айтырыгга хамаарыштыр алыр болза, Байыр Дажы-Сереновичиниң амыдырал-чурттаалгазы шынап-ла арыг-тас деп хөөрем чок чугаалап болур. Оон чурттап орар бажыңы улуг эвес. Ынчалза-даа иштин арыг кылдыр агартыр чугайлаан, амгы үениң бажың дериг-херекселдери: демир оруннар, хеп шыгжаар, аяк-сава салыр шкафтар болгаш өске-даа чүүлдер шуптузу бар. Бажыңының шалазы арыг. Хлебти кончуг эки шынарлыг кылдыр боттары быжырып турар.

Байыр Дажы-Серенович хөй-ниитиниң ажыл-амыдыралынга база идепкейлиг киржип турар. Ол район Совединиң депутады, СЭКП райкомунуң кежигүнү, ленинчи юбилей медалының эдилекчизи, кызымак күш-ажылы дээш хүндүлел бижиктер-биле хөй удаа шаңнадып келген. Малчын өг-бүлениң ийи уруунуң улуу — Ирита 10-гу классты дооскан, бичези — Рада 7-ги класста эки өөренип турар.

Өг-бүлениң кежигүннери хостуг шактарында чечен чогаал номнарын номчуурунга ынак, ынчангаш олар неделя санында-ла библиотекадан номнарны бижидип ап турар.

А. АМБАРЖЫ.

Чем элбекте

Алды-Шынаа сүт-бараан фермазында төрээн 50 инектиң бызаалары онча-менди доруктуп турар. Ында сүт саалдазы көвүдээн. Мал чеми элбек. Кажаа-хоразының ишти чылыг, чырык. Ферманың мал-маганы хүр кыштап турар.

М. САТ.

«Улуг-Хая» совхоз.

Ындыг-даа болза

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозта шээр малдың үш бригадазында 1395 хой төрээн, ажаап алган хураганының саны 1397. Д. Чадамба, Ч. Байкара, Б. Кызыл-Тас, Ш. Деспи-оол оларның коданында хой оолдаашкынының байдалы эки. Эрткен чылдыынга деңнээрге, кыштаглаашкын, хураган ажаап алыышкынының деңнели бедик. Мыйыстыг бода малдың кыштаглаашкыны база чүгээр. 34 инек төрээн. Бызааларның өзүп турары багай эвес. Агаар-бойдустуң байдалы чүгээр-даа болза чамдык четпес чүүлдер база бар: 25 хой ара салган, үш бызаа өлүг төрүттүнген.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Совет Чепсектиг Күштерниң 60 чылынга

ТАЙБЫҢ ИШТЕ ГВАРДЕЙЖИ

Баян Баянович Дүлүштү «Тиилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери таныыр, хүндүлээр. Ол Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында фашистиг эжелекчилерге удур эрес-маадырлыг тулчуп чораан. Дайынга-даа, тайбың ишке-даа Төрээн чуртунуң гвардейжи солдадының Б. Дүлүштүң сактыышкынын бөгүн дыңнаарга, кижиниң сеткил-сагыжын доюлдуруп кээр, солун.

— 1943 чылдың сентябрь 1-ниң хүнү. Дээр хиндиинде хир чок аяс турган. Бис — эки турачы аъттыг шериг эскадрону паромнуг кежигге ТАР-ның дайынчы Кызыл тугунуң адаанга чыскаалыпкан бис, — деп, Баян Баянович чугаалаар. — Эскадрон командири капитан Кечил-оол, ооң политиктиг ажыл талазы-биле оралакчызы улуг лейтенант Байыскылаң, взвод командирлери Оолак, Таржаа, Чот, Доржу, Тончут дээш өскелер-даа дөгере кады турган бис.

Ол минуталарда ТАР-ның революстуг нам, чазааның удуртукчулары, Кызыл хоорайның ажылчы чону —, чүс-чүс кижилер бистиң мурнувуска сырый турупкан. Оларның чазык-чаагай арын-шырайынче удур көрүп, чагыг-сөзүн кичээнгейлиг дыңнап турдувус. Нити дайзын — немец-фашистиг эжелекчилерни чылча шавар, Ада-чурт ССРЭ-ни олардан аштап арыглаар, дайзынны ооң бодунуң ижээнинге когун үзе узуткаар дээн килеңниг чидиг үннер эки турачылар бистерни улам сорук кирди.

Революстуг нам, чазактың, арат чонунуң, ада-иениң биске даандырган дайынчы идегел-бүзүрелин Төрээн чурттуң мурнунга дангыраглап хүлээп алгаш, ол даалганы күүседири-биле фронтуже аъттаныпкан бис.

Украина. Ынчан аңаа маадырлыг Кызыл Шериг фашистиг эжелекчилерге удур калбак шавар халдаашкынны эгелээн турган. Совет шериг төлээлекчилери бистерни Кызыл Шеригниң хүрээлелинге — 1-ги Украин фронтунуң гвардейжи аъттыг шериг каттыжыышкынының составынга хүлээп алган.

1944 чылдың февраль 12-де Сурмичи суур дээш кадыг-дошкун тулчуушкун болган. Ынчан бистиң дөрткү взводувустуң болгаш өске-даа взводтарның дайынчыларының база взвод командири улуг лейтенант Оолактың болгаш өске-даа офицерлерниң тулчуушкун үезинде бисти билдилиг, аваангыр-кашпагай удуртуп турганы-биле 100 ажыг гитлержилерни узуткап чок кылган бис. Ол тулчуушкунга чиик балыглаттырган мен.

Дубно хоорай. Бир-ле катап дайзынның камгалалын чаза таварыыр шаап халдаашкын үезинде пулемёт оңгузун узуткаар даалганы алгаш үнгеп чоруптум. Хар дыка кылын чыткан, ооң кыры доң, адаа ээриг. Дайзынның оңгузунга каш-ла метр четпейн чораш, аар балыгладыптым...

Элээн болганда хар аразындан бажым ковайтып көөрүмге, менден беш метр хире черде сарааттаан сиген чанында немецтер турлар — 8 кижи. Автомадымны далаш чок шыгаап келгеш, хөме боолаптым. Фашистер ол-ла черинге шөйлү бергеннер. Ынчап чыдырымда бистиң санитаркавыс чедип келгеш, амы-тынымны алган.

— Бистер Кызыл Шеригниң эрес-дидим дайынчылары-биле кады Барыын Украинаның дыка хөй чурттакчылыг черлерин хосташкан бис — деп, Баян Баянович сактып чугаалаар.

Эки турачы Б. Дүлүш фронтудан ээп келгеш, тургузукчу тайбың ишче шымныгып кирген. 1947 чылдан эгелээп ол Бур-Чер суурда чурттай берген болгаш бо хүннерге чедир «Тиилелге» совхозта ажылдап келген. Баян Баянович чээрби ажыг чылдар дургузунда чолаачылап, трактористеп, комбайнерлеп ак сеткилдиг ажылдап турар. Ол совхозта мурнакчы механизаторларның бирээзи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, элээн каш медальдарның, хүндүлел болгаш мактал бижиктерниң эдилекчизи. Б. Дүлүштүң чуруун совхозтуң Хүндүлел самбыразында кирген.

Дайынның хоочуну бо хүннерде трактористеп ажылдап, хүлээнген ажылынга кызымаккай чоруун көргүзүп турар.

А. КУЖУГЕТ.

Кызыл район.

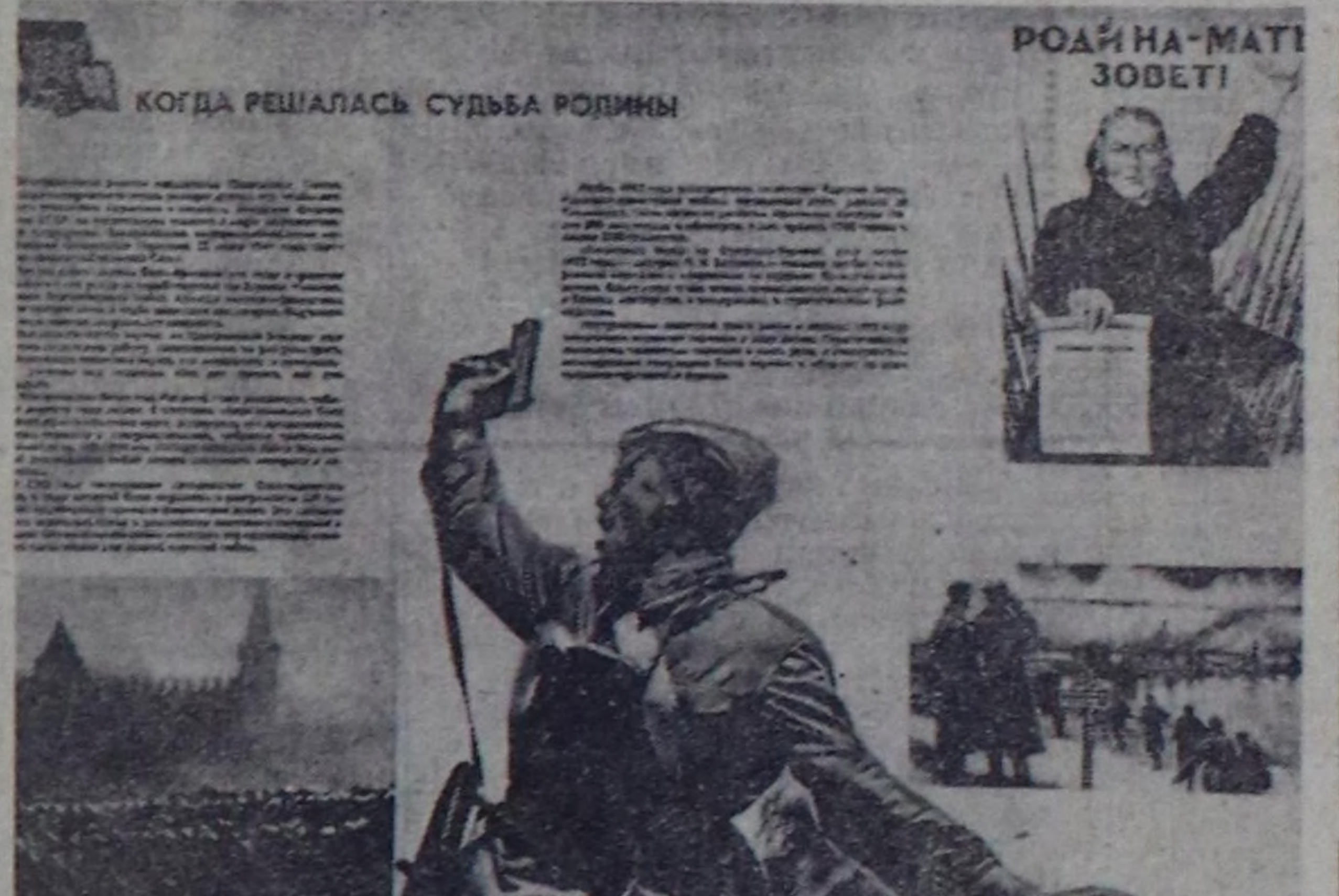

ЧУРУКЧУЛАР П. Казаковтуң болгаш В. Прохоровтуң «Төрээн чурттуң салым-чолу шиитпирлеттинип турда» деп плакады. «Плакат» деп ном үндүрер чер үндүрген.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХӨМЕ ТАВАРЫП ТУРГАШ...

Маадырлыг, эрес-дидим чорук... Бо сөстер Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында, совет кижилер тулчуушкун шөлдеринге чижеглээр чүве чок маадырлыг чоруун көргүзүп турар үеде, бир-ле онзагай утка-шынар сиңникен турган.

Совет Эвилелиниң Маадыры, курлавырда полковник А. П. Бритиковтуң совет агаар шериинин кайгамчыктыг маадырлыг чоруктарын көргүзүп бижээн кезек одуругларын моон адаанда парладывыс.

ӨЛҮМНҮҢ АСПААНДАН ХОСТАЛГАН

Бо болуушкун 1942 чылдың чайынында, бистиң шериглеривис аткаарлаашкынга таваржып турган үеде болган. Улуг лейтенант П. Середа бистиң аткаарлап чоруп турар шериг кезектеривистиң дугаарларын билип алыр даалга алгаш, И—16 деп шүүргедекчи самолёт-биле ужудуп үнүпкен. Ынчан фронтуга байдал кончуг нарын турган.

Середа бистиң шериг кезээвистиң чыскаалган колоннанын көрүп кааш, самолёдун орук кыйыынга кээп хондургаш, парашюдун-даа чешпейн, моторун-даа өжүрбейн кабинадан үне халааш, колоннаже уткуштур маңнапкан. Хенертен колоннадан: «Эш ужудукчу, моон дүрген дедир чорут, бис туттурган улус бис, бодуңну камгала» — дээн үн дыңналган.

Середа самолёдунче дедир маңнапкан. Немецтер автомат-биле от ажытканнар. Ужудукчу хөрээнче, будунче аар балыгладыпкан. Ол самолёдунче арай деп союп киргеш, ону кончуг дүрген ээп, дээрже кылыйтып үнүпкен. Ол үеде немец самолёттар Середаның оруун үзе кирип эгелээн. Совет ужудукчу он шаа самолётту черже дүжүр адып бадырып апкаш, аар балыглаткан-даа болза, бүгү күжүн моондеп турган, И-16-зын аэродромунга кээп хондурган. Ужудукчуну госпитальга эккээрге эмчилер чаңгыс үн-биле «бо хире аар балыглаткан кижи самолёт башкарып шыдавас турган» деп бадыткап турганнар.

Ынчалза-даа ол сегээш, база катап ужудуп чоруп турган.

Ол маадырлыг чоруу дээш улуг лейтенант П. Середага Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан.

НЕМЕЦ САМОЛЁТКА ОЛУРУПКАШ

Аныяк ужудукчу Алексей Стаховтуң шериг албаны эрттирип турган эскадрильязы ол хүн «хостуг» хүнзээн, чүгле кежээликтей апарганда агаарда «мессершмиттер» көстүп келген деп медээ үнген соонда ол ужудуп үнген. Агаарга кыска тулчуушкун соонда «мессершмиттер» дезипкеннер. Ооң сөөлүнде удаваанда дайзынның бомбардировщиктери үзе кирер, оларны чугула объектилерже кааптап-даа эрттирбес деп чаа дужаал үнген.

Бомбардировщиктерни бомба октаарының кыры чорда совет самолёттар барып үзе киргеннер. Боданыр-даа арга чок кыска үеде Алексей Стахов эң мурнунда чораап немец самолётту барып «думчуун» буза үстүрген.

Стаховтуң бодунуң самолёду база-ла дыка үрелген. Хондурар дугайында бодаар-даа чүве чок апарган, ынчангаш самолёт черге он метр хире чоокшулап кээрге, кабинадан шурай берген.

Арга иштинге 5—6 хоңук иштинде чаштынып келгеш, адак сөөлүнде немец аэродромга душ боор таваржып келген. Эң кыдыында турган самолётка бүдүү чедип кээрге, механик ол самолётту ужударынга белеткеп турган. Каш-ла секунда эрткенде Стахов ужудукчунуң олудун ээлепкен. Алексей ол самолёттуң системазын бичии билир турган.

Алексей Стахов бодунуң аэродромунга чедип келгеш, ону дүжүр ада бээривден сести-сести аэродромну ийи катап дескингеш кээп хонган.

ДИРИГ ЧИЖЕК

Дайынның төөгүзүнде чаңгыс совет ужудукчу ужуудуушкунунуң үезинде безин дайзынның ийи-үш самолёттарын дүжүр адып турганы таварылгалар хөй. Чижээлээрге, 1943 чылдың апрельде улуг лейтенат Виктор Шуваловтуң чоруткан агаар тулчуушкуну биске тода билдингир.

Шувалов агаар тулчуушкунун «фок-вульф—190» дээр ийи немец самолёт-биле харын угда эгелээн. Баштай бирээзин дүжүр аткаш, ооң соонда ийи дугаарын дүжүр аткан. Ооң соонда дайзынның үш дугаар самолёду база келген. Ол үеде Шуваловтуң ок-чемзээ төнген турган. Виктор Шувалов хөме үстүрген болгаш дайзынның үш дугаар самолёду база-ла черже окталып бадыпкан. Шувалов боду база аар балыглаткан.

Ол өлген-даа болза, ооң ол маадырлыг чоруу өске кижилерге кезээде дириг чижек боор арткан.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ЧИЛИНИҢ ПАТРИОТТАРЫ-БИЛЕ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ПРАГА. Пиночеттиң фашистиг бөлүүнге удур чили улустуң демиселин-биле эп-сеткил каттыштырылгазының митингизи чехословак найысылалдың эң улуг бүдүрүлгези — «Моторлет» деп авиамотор заводунга болган. Металл болбаазырадып кылыр үлетпүр ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-ның даргазының оралакчызы Я. Запатоцкий митингиге чүве чугаалааш, реакцилыг хунтаның кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин килеңнээшкин-биле буруу шапкан. Фашистиг ёзу-чурумнуң өлүрүкчү чоруу чили ажылчын аңгының, интеллигенцияның, тараачыннарның эң ээре төлээлекчилеринге удур угланган деп, ол чугаалаан. Хунтаның эрге-чагыргага туруп келген чылдарының дургузунда хөй муң патриоттар өлүрткен. Эрге-чагырганың «ис чок читкен» деп чарлаан 2500 кижиниң салым-чолу амгы үеге чедир билдинмес. Оларның аразында Чилиниң профэвилелдериниң сураглыг ажылдакчылары эвээш эвес.

Мурнунда Улусчу чаңгыс эп чазааның күш-ажыл министри чораан Мирейя Бальтра митингиге база чүве чугаалаан. Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазы дээш ЧССР-ниң профэвилелдеринге болгаш бүгү ажылчыннарынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин ол илереткен. Силерниң деткимчелер Чилиниң антифашистеринге чаа күштү берип турар деп, ол медеглээн. Ол деткимче марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң идеяларынга шынчы чоруктуң чайыннылчак херечизи болган.

УЛАН-БАТОР. Фашистиг хунтага удур чили улустуң чөптүг демиселин бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен-биле кады Моол Арат Республиканың ажылчы чоннары шиитпирлиг деткип турар деп, СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга Тайбың камгалалының моол комитединиң даргазы, профессор Н. Содном медеглээн. Бо хүннерде бүгү Моолда ажылчы чоннарның массалыг митингилери болгаш хуралдары эртип турар. Оларның киржикчилери Пиночеттиң бөлүүнүң соксаваайн турар кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин килеңнеп, буруу шаап, Чилиге хосталганы болгаш демократияны катап тургузарын негеп турарлар деп, ол чугаалаан.

Пекинниң амгы удуртулгазының Пиночеттиң бөлүү-биле дугуржурувуң ажык орууже шилчип кирген, ооң-биле политиктиг, дипломаттыг болгаш экономиктиг харылзааларны тургузарын база хөгжүдерин уламчылап турарының фактызы депшилгелиг хөй-ниитиниң онза килеңнээшкинин болдуруп турар деп, Н. Содном онзалап демдеглээн.

ПАНАМА. Фашизмге удур чили патриоттарның демиселин панама улус деткип турар болгаш хунтаның ужур-дүрүм чок болгаш өлүрүкчү чорууңга бодунуң килеңнээшкинин илередип турар деп, СЭТА-ның корреспондентизинге Чили-биле эп-сеткил каттыштырылгазының панама комитединиң президентизи Рауль Роландо медеглээн. Панамчылар Чилиге хоойлу дүрүмнү болгаш демократияны катап тургузарын, бүгү политхоругдаттырганнарны хостаарын негеп турарлар деп, ол онзалап демдеглээн. Чили патриоттар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының митингилери бүгү чуртта эртип, аңаа хунтаның кем-буруулуг үүлгедиглерин буруу шапкан резолюцияларны хүлээп ап, политхоругдаттырганнарга база оларның өг-бүлелеринге дузалаар фондуга акша-хереңгини чыып турар.

БОНН. ГФР-ниң янзы-бүрү хоорайларында боор турар митингилерге болгаш хуралдарга «Чили патриоттарга хосталга!», «Чилиде эрге чок чорукту, ядараңгай чорукту болгаш ашты чок кылыр!» деп кыйгырыглар үнүп турар. Боннда Чилиниң элчин чериниң болгаш Майнда — Франкфуртта хунтаның консул чериниң бажыңнарының чанынга хунтаның араатаназыг чоруктарынга удурланган удурланыышкын-чыскаалдары болуп эрткилээн. Чили патриоттарга дузалаар фондуга акша-хереңги чыылдазы бүгү чуртта боп турар.

Элээн каш барыын-герман фирмаларның Пиночеттиң ёзу-чурумунга көргүзүп турар экономиктиг деткимчезин ГСДП-ниң бундестагта депутады Ганс Иоахим Хофман «Демократише инициативе» дээр пресс-бюллетеньге берген интервьюзунга буруу шапкан. **(СЭТА).**

ПАЛЕСТИННЕРНИҢ ЧАРЫЛБАС ЭРГЕЛЕРИ

БУДАПЕШТ. Палестинаның хосталга организациязының күүскомунуң даргазы Ясир Арафат Венгрияның телевидениезиниң воскресеньеде политиктиг программазынга чүве чугаалап тура, Чоокку Чөөн чүкке таарыштыр шиитпирлээшкинни палестин улустуң киржилгези чокта чедип алырының болдунар аргазы чок деп онзалап демдеглээн.

Палестин улустуң кара чаңгыс дүрүм ёзугаар төлээлекчизи Палестинаның хосталга организациязы болур деп, ол онзалап демдеглээн. Ук организацияның алыс сорулгазы болза, хөй катап каражадаан палестин улустуң национал эргелерин боттандырары болур, ол чүл дээрге ооң бот баш миннип шиитпирлеттинер эргезин база бодунуң хамаарышпас күрүнезин тургузуп алыр эргезин хүлээп көөрү болур.

Палестин улус бодунуң чөптүг демиселинге делегейниң хөй-ниитизиниң, ылангыя социалистиг дем каттыштырылга чурттарының талазындан калбак деткимчени ажыглап турарын Палестинаның хосталга организациязының күүскомунуң даргазы сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

Израиль-биле сепараттыг дуюкаа чугаалажыышкыннарның оруунда туруп алган Египеттиң политиказынга хамаарыштыр Я. Арафат палестиннерниң эрге-ажыктарын төлээлээр эргени египет президентиге кым-даа бербээн деп медеглээн. Чоокку Чөөн чүкке тайбынны дилеп тывардан Палестинаның хосталга организациязын чайладыр болгаш ону кым-даа, чүү-даа эвес «палестин төлээлекчилер» дииирлер-биле солуур дээр АКШ-тың, Израильдиң болгаш араб реакцияның оралдажыышкыннарын Я. Арафат буруу шапкан.

(СЭТА).

ИЗРАИЛЬДИҢ ПЛАННАРЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 1967 чылда агрессия түңнелинде эжелеттирген араб черлерин Израильдиң чагырыкчы бөлүктери бодунга хевээр арттырып алырын, израиль египеттиң белеткеп турар чаңгыс талалыг дугуржуушкунунга ону быжыглап алырын оралдажып турар. Тель-Авивтен дыңнадып турары-биле алырга, премьер-министр Бегин мынча деп медеглээн: «чуртталга суурларын тударының программазы делегей эргези-биле долу дүүшкек дээр бодалды Израильдиң чазаа барымдаалап турар». Иордан хемниң эжелеттирген барыын эриин «Израильдиң бодунуң девискээриниң» чамдызы кылдыр көрүп турары ол медеглелден илдең.

Ол турушту илереткен Израильдиң «тайбың планын» Каттышкан Штаттарның деткээниниң соонда, чүгле ам египет президент Садатка көргүзери-биле ону чорудуп берген деп, Бегин онзалап демдеглээн.

АКШ-тың президентизиниң чүүлдүгзүнүп көргени Чоокку Чөөн чүкке «тайбың шиитпирлээшкинниң» планы болза эң-не эгезинден эгелээш Синай чартык ортулуунда-даа; Иордан хемниң барыын эриинде-даа чуртталга суурларынга Израильдиң шериг контролюн хевээр арттырарынга үндезилеттинген турган болгаш эжелеттирген араб черлерден израиль шериглерни долузу-биле үндүрерин көрдүнмейн турган деп, америк телевидениеге бодунуң интервьюзунга Израильдиң даштыкы херектер министри Даян медеглээн. Эжелеттирген араб девискээрлерден боттарының шериглерин долузу-биле үндүреринге, ында шеригжиттинген чуртталга суурларын чок кылырынга, Палестинаның араб улузунга бот-башкартынар эргени тыпсып бээринге, Иерусалимниң эжелеттирген кезиин дедир эгидип бээринге Израиль кажан-даа чөпшээрешпес деп, Даян онзалап демдеглээн.

ЧӨВҮЛЕЛДИҢ ХУРАЛДАРЫ

ДАМАСК. Палестинаның Национал чөвүлелиниң даргазы Халед аль-Фахумнуң удуртулгазы-биле Палестинаның хосталга организациязының Төп чөвүлелиниң хуралдары Дамаскыда эгелээн. Палестинаның хосталга организациязының күүскомунуң даргазы Ясир Арафат болгаш өске-даа палестин удуртукчулар ол хуралдарда киржип турар.

САНА агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, Палестинаның хосталга организациязының Төп чөвүлелиниң кежигүннери Чоокку Чөөн чүкте болуушкуннарның канчаар калбарып турарын көрүп, депшилгелиг чамдык араб күрүнелерниң баштыңнарының чоокта чаа Алжирге болган чөвүлел хуралының түңнелдерин чугаалажыр болгаш аңаа хүлээп алдынган шиитпирлерни күүседир талазы-биле практиктиг хемчеглерни төлевилээр. Удурланыышкынның палестин шимчээшкининиң чаңгыс эвин быжыглаарынга база Палестинаның Национал чөвүлелиниң ээлчеглиг он дөрткү сессиязын эрттирер черге, үеге хамаарышкан айтырыглар база Төп чөвүлелдиң хуралдарының хүн чурумунда кирген.

(СЭТА).

Садаттың политиказының дугайында

ЛОНДОН. (СЭТА). Вашингтонга болгаш Европаның элээн каш чурттарының найысылалдарынга египет президентиниң чугаалажыышкыннарын тайылбырлап тура, «Санди таймс» солун мынча деп бижээн: Садаттың эгелекчи саналы буурап дүшкен. Амгы үеде боор турар бүгү чүүлдер ооң эгелекчи саналын хөгжүдери-биле чорудуп турар базымнар эвес, а чедимче чок чорукту чажырар, ону чиик кылдыр көргүзер, бодунуң эгелекчи чоруунуң кандыг-бир кезик чамдыын хевээр арттырып алыр дээн оралдажыышкыннар болур. Бистиң көрүп турар чүүлдеривис болза, Иерусалимче Садаттың аян-чоруунуң соонда байдал өскерлип бергенин көргүзер дээн сорулгалыг хоозун каас чугаа болур.

Иерусалимге чеде бергеш, Садат чайгаар-ла чааскаанзырап артып калган деп солун онзалап демдеглээн. Саналы кандыг-бир ужур-дузалыг боор турар-бүгү арабтар египет президентини буруу шапкан ийикпе, азы ону деткивээннер. Бүгү арабтарның төлээлекчизи болуп ол шыдаваан деп, ол солун түңнелинде бижээн.

ХОСТАЛГАН ХАРЭРДЕ

ХАРЭР. СЭТА-ның корреспондентизи Ю. Устименконуң дамчытканы болза: Эфиопияның Харарге можузунуң административтиг төвү Харэрден оңгуларның дыйлагар шугуму 17 километр ырап чоруткан. Кызаа оруктуң кыдыында буза аттырган танкылар болгаш куяктыг транспортёрлар чыткылаар. Оларның бурунгаарлаарын танкыга удур артиллерия ара доктаадыпкан. Ам-даа бедип куруг холалар эфиоп артиллеристерниң дайынчы туруштарын көргүзүп чыткылаарлар.

Ооң Чөөн чүкче арай ырак эвесте Федис дээр ээп хоорай турар. Ооң бажыңнарының соңгалары болгаш эжиктери оңгаргай кара кылдыр көстүр. Бажыңнарның дойдан кылган ханаларында автомат октарының истери артып калгылаан. Кижи бармык-ла көзүлбес, бүдүн арткан бажыңнарның бирээзиниң кырында Эфиопияның үш өңнүг национал тугу чоргаар киискип турган. Федистен сомали шериглерни ырадыр ойладыпкан болгаш ооң чурттакчылары бодунуң төрээн черлеринче дедир ээп кээп эгелей бергеннер.

Ынчалза-даа Харэргениң хөй муң чурттакчыларында ындыг арга чок: можуваң бөрттүң үш кезиин сомали шериглер эжелеп алган. Харэрниң чоогунга болган тулчуушкуннар үезинде 20 муң ажыг кижи бажың чок арткан. Ол хоорайның чоогунга дескиннерге лагерь тургускан. Амгы үеде ында 5 муң ажыг кижи чурттап турар.

Барыын чүктүң төлээлекчилери Эфиопия агрессияга таварышкан турбуже, эжелекчи чүткүлдүг деп ону буруудадып турар деп, Харэргениң кол администратору Лемма Кутема бөлүк журналистер-биле беседага чугаалады. Ындыг медеглелдерниң сорулгазы болза, Африка Рогунда байдалга хамаарыштыр делегейниң хөй-ниитизиниң бодалын будалдырары, агрессорга деткимчени көргүзери болгаш ол кавыда боо-чепсектиг демиселди делегейге хамаарышкан шинчилиг болдурары болур. Кожа чурттарынга Эфиопияның девискээр талазы-биле кандыг-даа негелделери чок. Бистиң сорулгавыс болза, бистиң улузувуска тайбыңны болгаш хосталганы хандырары, бистиң черивисти эжелекчилерден хостаары болур.

Эфиопияның черин кажан эжелекчилерден хостап каапкаанда бис Сомалиниң улузунуң төлээлекчилери-биле чаагай кожа-хелбээ харылзааларны тургузарының болгаш ийи чурттуң аразында кады ажылдажылганы хөгжүдериниң дугайында чугаалажыышкыннарны чорударынга белен болур бис деп, Түр шериг административтиг чөвүлелдиң Харэргеде чедип келген кежигүнү Зелеке Бейене бодунуң ээлчээнде чугаалаан. Революстуг Эфиопия бүгү улустар-биле болгаш бүгү чурттар-биле тайбың база найыралче чүткүп турар болгаш КНО-нуң база Африканчы чаңгыс эп организациязының уставтарында принциптерни чайгылыш чокка барымдаалап турар. Демисежип турар эфиоп улуска ак сеткилдиг болгаш бүгү талалыг деткимче дээш социалистиг дем каттыштырылгазының күрүнелеринге, чүнүң-даа мурнунда Совет Эвилелинге, чер бөмбүрзээниң бүгү депшилгелиг болгаш тайбынга ынакшылдыг күштеринге ханы өөрүп четтирдивис деп, Түр шериг административтиг чөвүлелдиң ол кежигүнү онзалап демдеглээн.

Түңнел чок болган

КАИР. (СЭТА). Египеттиң национал-депшилгелиг (Чөөн үзелдиг) партиязының даргазы Х. Мохи эд-Дин чоокта чаа АКШ-ка чораш келгеш, «Аль-ахали» деп египет солунга чүүлүнге Садаттың «тайбың инициативазы» дээр чүүлүнүң Каттышкан Штаттарда араб бөлүктериниң ортузунга деткимчени албааның медеглээн.

Садаттың АКШ-че аян-чоруунуң түңнелдерин сайгарып көргеш, ооң кол сорулгалары: Израильди «көгүдүп алырынга» АКШ-тың дузаламчызын болгаш амгы үениң чепсээн алыры чедип алдынмаан деп, «Аль-ахали» демдеглээн.

6 Jahre Radikalenerlaß-
6 Jahre demokratischer Widerstand
gegen die Berufsverbote
Seid wachsam!
Seid wach

ГФР. Күрүнениң албан-дужаалдарынга коммунистерни, чөөн үзелдиг социал-демократтарны, аныяктарның болгаш профэвилел организацияларының активчилерин ажылдадырын хоругдаан «радикалдыг кижилер дугайында доктаалды» хүлээп алганындан бээр 6 чыл оюн-биле холбаштыр Майнда-Франкфуртка «профессияларга хоругдалдарның» удурланыкчыларының массалыг чыскаалы болган.

Эрткен 6 чыл дургузунда «профессияларга хоругдалдарның» ужурундан 4000 ажыг башкылар, юристер, кижизидикчилер, эмчилер, демир-оруукчулар болгаш профэвилел активчилери, аныяктарның болгаш студентилерниң эвилелдериниң баштыңнары ажылындан үндүрткеннер.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОЦИАЛИЗМЧЕ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ

ЛУАНДА. Ангола Улус Республиканың партия-күрүне активиниң чөвүлел хуралы ажылын Бие можуда Куйту хоорайда дооскан. Чаа Анголаның тургузуушкунунга, революстуг чаалап алыышкыннарны камгалаарынга төлептиг салыышкынын киирериниче чурттуң чонун хуралдың киржикчилери кыйгырган. Күш-ажыл партиязы — МПЛА-ның бирги съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга боттарының быжыг соруктуунуң дугайын ол медеглээн.

Күш-ажыл партиязы — МПЛА-ның даргазы, Ангола Улус Республиканың президентизи А. Нето экономика айтырыгларын шиитпирлээриниң онза чугулазын демдеглээн. Көдээ ажыл-агыйны көдүреринге, чонну чем продуктулар-биле хандырарынче онза кичээнгей салдынган турар ужурлуг деп, ол онзалап айыткан. Чогум-на харын ынчангаш партия бо чылды көдээ ажыл-агыйның чылы кылдыр чарлаан.

Мурнуу-африканчы эжелекчилерден болгаш ангола улустуң саттыныкчы дээрбечилеринден Бие можуну хостаанындан бээр ийи чыл оюн-биле холбаштыр Куйтуга массалыг митинг болган. А. Нето аңаа чүве чугаалаан. Анголаның дайзыннарынга удур, социалистиг Ангола дээш демиселге чааскаан эвес бис деп ол онзалап демдеглээн. Совет Эвилелиниң, Кубаның болгаш социализмниң өске-даа чурттарының иштиинде бистиң чуртувустуң депшилгелиг хөгжүлдезинге төлептиг салыышкынын киирип турар шынчы өңнүктерлиг бис деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

БҮГҮ-НИИТИ ЭРГЕ-АЖЫКТАРГА

СТЕРЛИНГ-ФОРЕСТ. (Нью-Йорк штат). Каттышкан Нациялар Организациязынга идиг бээриниң америк болгаш совет ассоциациялар төлээлекчилериниң ол черге болган ужуражыышкыны совет-америк харылзааларны калбартырының, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын быжыглаарының болгаш чепсекти эңдере бүдүрүп турарын болдурбазының чугула айтырыгларынга тураскааткан.

Боттуг байдалга үш хүн дургузунда болган чугаалажылганың киржикчилери ийи чурттуң аразынга билчиишкинни ханыладырын база деңн эргелиг үндезинге болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптеринге совет-америк харылзааларны экижидерин деткип чугаалаан. Ындыг чорук чүгле АКШ-тың болгаш Совет Эвилелиниң эвес, харын бүгү улустарның эрге-ажыктарынга бараан болур ийик деп, олар онзалап демдеглээн.

Ийи чурттуң аразында харылзааларның кол үндезини стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннар ол болур деп, олар онзалап айыткан. Ол чугаалажыышкыннарны чедиишкинниг доозары дайынны болдурбазынга, совет америк кады ажылдажылганы боттуг хөгжүдеринге, бүгү-ниити тайбыңны хандырарынга улуг салыышкын болур ийик.

(СЭТА).

ДЕҢ-ДЕСКИ АЖЫЛДААР

Бистиң республиканың бот-тывынгыр театр уран чүүлү аныяк. Улусчу театрлар он чыл бурунгаар тыптып келгилээн болгаш бистиң амыдыралывыста көскү черни ээлей берген. Оларга негелде база улуг дээрзи чугаажок. Чамдык улусчу театрларның ажылы черле эки, оларның аргадуржулгазы-даа бедээн.

Эрткен чылдың театр сезону Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга тураскааттынган. Улусчу театрларның сценаларынга орус, совет драматургтарның шиилерин көргүскүлээн. Оларның репертуары тыва драматургтар С. Пюрбюнуң, В. Көк-оолдуң, К. Кудажының, О. Сагаан-оолдуң болгаш аныяк авторларның чогаалдары-биле база байлак.

Юбилейлиг чылдың театр сезонунда республиканың 14 улусчу театры 41 шии көргүзүүн организастап, 44 муң көрүкчүнү хаара туткан. Улусчу театрларның режиссёрларында дээди болгаш тускай ортумак эртемниг кадрлар ажылдап турар. Улусчу театрлардан ангыда көдээниң шии бөлгүмнери база тургустунгулаан.

Эки ажылдыг улусчу театрларга Тураннның (режиссёру Т. Верещагина), Чадаанада (режиссёру Р. Арапчор), Кызыл районнуң «Мир» Культура бажыңының шии бөлгүмүнүң коллективи (удуртукчузу О. Шулуу), Кызылдың аныяк көрүкчүлер театры (режиссёру А. Чадамба), Хандагайтының (режиссёру А. Саая), Эрги-Барлык көдээ Культура бажыңының шии бөлгүмүнүң коллективи (удуртукчузу Д. Саая) хамааржыр.

Улусчу театрларның көрүлдезиниң түңнелин үндүрүп тура, четпестерниң дугайын онзалап айыткан. Чамдык улусчу театрларның режиссуразы кошкак, мезанс-сценаларны кылып турары чаңгыс аай, репертуарны шилиирде негелде чок боор турар. Ынчангаш 18 коллективтиң иштинден чүгле 5 коллектив көрүлдениң тематиказын көргүзүп шыдаан.

Тес-Хем районнуң оргкомитеди республика көрүлдезинге Т. Доюндуптуң «Кызыл хаяа» деп каяа-даа хүлээн алдынмаан шиизин бараалгадыр бодааны харысалга чок чорукту көргүскен. Бай-Хаактың улусчу театры (культура килдизиниң эргелекчизи В. Прокопчук) көрүлдеге шуут кирипшээн. Чамдык коллективтерниң бот-тывынгыр артистериниң сцена культуразы чавыс, натурализмден үнмээниң журу демдеглээн. «Геолог» Культура бажыңының болгаш Шуурмактың шии бөлгүмүнүң коллективтеринде ындыг четпестер бар.

Сарыг-Сепниң, Турандың, Чадааның, Эрзинниң, Тоора-Хемниң улусчу театрлары Октябрьның 60 чылын таварыштыр чаа шиилерни тургусканнар. Кызылдың уран чүүл училищезиниң доозукчузу Светлана Ондар О. Сагаан-оолдуң «Үевис келген», К. Кудажының «Долуманың хуулгаазыны», И. Крыловтуң «Уругларга кичээл» деп шиилерин белеткеп, чоңга бараан болуп турар. Тоора-Хемниң улусчу театрының уруглар бөлүү С. Маршактың «12 ай», а улуг улустуң бөлүү (режиссёру В. Васильев) Н. Рыбкинниң «Беш минута болгаш даң адар», Н. Синельниковтуң «Триполье» деп шиилерин белеткээш, районну кезип көргүскен. Кызылдың аныяк көрүкчүлер театры А. Ольшанскийниң «Петроград 1917 чылда» деп шиизин белеткээн. Бо театрларның ажылы эки.

Улусчу театрларның режиссёрлары боттарының коллективтеринге чогаадыкчы өзүлде талазы-биле ажыл чорутпайн турар. Театр төөгүзүнүң, теориязының болгаш гримм, шимчээшкин талазы-биле ажылдарны чедир кылбайн турарлар. Ол ышкаш школачыларны боттарының коллективтеринге хаара тудар азы оларның бөлгүмнерин организастаарынче кичээнгей көңгүс салбайн турары четпес. Республикада ойнаарактар театрлары санныг. Ол база бистиң режиссёрларывыстың четпес ажылы. Чамдык улусчу театрлар боттарының репертуарын чаартпайн турар. Эрткен көрүлдеге В. Көк-оолдуң «Хайыраан бот» деп шиизин беш коллектив көргүскен. Ук шиини репертуарынга кииргени эки болбайн аан. Ынчалза-даа чүвениң хирезин бодап, элээн бедүүн шиилерден эгелээр болза, харын эки болур ийик.

Улусчу театрларга репертуарлыг дуза кылдыр «Сценада амгы үе» деп шиилер чыындызын үндүрген бис. Ол номдан А. Хертектиң «Бистиң Май-оол» деп шиизин Чадааның улусчу театры шилип алган, амгы үеде белеткеп турары эки.

Улусчу театрларның болгаш шии бөлгүмнериниң ажылының четпестерин көрүп тура, оларга дорт-ла дуза кадар организацияларның кошкак ажылдап турарын чугаалавайн барбас бис. Республиканың Улусчу чогаадылга бажыңы, Тывада Бүгү-россияның театр ниитилели-даа чогуур дузаны чедирбейн турары чажыт эвес. Сөөлгү үш чыл дургузунда улусчу театрларның режиссёрлары, көдээде шии бөлгүмнериниң удуртукчулары-биле чаңгыс-даа семинар эрттирбээн. Ол ышкаш эки ажылдыг улусчу театрларның шии бөлгүмнериниң аргадуржулгазы-биле таныштырылгалар-даа организаставаан-дыр бис. Ынчалза-даа чамдык режиссёрлар Чөөн Сибирь зоназының чогаадыкчы лабораторияларынга боттарының квалификациязын бедидип турарлар. Ол лабораторияже шуцту режиссёрларны, шии бөлгүмнериниң удуртукчуларын чорудуп шыдавас болгай бис. Чүге дизе ол лабораторияга билиин бедидер кижилер тускай белеткелдиг болуру чугула. А шак ындыг белеткелдер эртер баазавыс база чок. Культура министерствозунуң билиг бедидер курстарының, хөгжүм-шии театрының режиссёрларының болгаш профессионал артистерниң дузазы-биле стажировка эрттирип болурунуң аргазы бар. Ону боттандырар болза улусчу театрларның, шии бөлгүмнериниң ажылы экижиир болгаш оларның ажыл-чорудулгазын удуртуп, хынаар организацияларның ажылынга деткимче болуру чугаажок.

Амгы үеде улусчу театрларның кол сорулгазы—Ленинчи комсомолдуң 60 чыл болур юбилейин чедиишкиннииг уткууру, СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Көдээниң чурттакчы чонунуң культура хандырылгазын улам ынай экижидер хемчеглер дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырар дээш ажылдаары.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ.
Улусчу чогаадылга бажыңының методизи.

МУРНАКЧЫЛАРГА ТУРАСКААТКАН

Сукпак көдээ Культура бажыңы чоннуң культурлуг дыштаныышкынын организастап эрттиреринге онза кичээнгейни салып турар. Эрткен субботада клуб чөвүлелиниң болгаш совхозтуң дирекциязының, партия, ажылчын, комсомол комитеттериниң киржилгези-биле мурнакчыларга тураскаатккан кежээни организастап эрттирген. Кежээниң сценарийин тургузарын көдээ Культура бажыңының директору Т. Гергенов удурткан.

Мурнакчыларның «Алдын холдар, силерге мактал!» деп кежээзинге инек кадарчызы Г. Сурыкин, тудугжу Н. Пичугина, механизатор Н. Гладков, МТМ-ниң эргелекчизи В. Харюшин, чолаачы Я. Топоев болгаш ажылчыннар В. Потылицина биле В. Ермолова, башкы Н. Саянова олар чалатканнар.

Культура бажыңының иштики, даштыкы каасталгазы байырлал шинчилиг. Фойеде суурнуң мурнакчыларының портреттерин кыска тайылбырлалдарлыг азып каан. Радиола дамчыштыр солун янзы-бүрү ырлар, аялгалар чаңгыланган. Кирер эжикте клуб чөвүлелиниң кежигүннери кежээге келгеннерни улуг залче хүндүткелдиг-биле чалап турар.

Эпидиаскопка чалаткан мурнакчы бүрүзүнүң чуруун көргүспушаан, ооң намдарын болгаш ажылының дугайында микрофон дамчыштыр чугаалааны мурнакчыларның боттарын база көрүкчүлерин онза сонуургаткан. Бир тээ кежээни сценарий ёзугаар кылып белеткээн болганда ында кирген бар-ла хемчеглер пландан дашкаарлаваан. Көдээ Культура бажыңы ол кежээге бир ай бурунгаар белеткенип келген. Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери мурнакчы бүрүзүнге тураскааткан солун номерлерни күүседип бээрге, шынап-ла солун, өөрүнчүг болган. Мурнакчыларның сагыш-сеткили ала чайгаар-ла көдүрлүп, моон-даа соңгаар улам эки ажылдаарын болгаш кежээни ынчаар эки организастап эрттиргенинге олар өөрүп четтиргенин илередип турганнар. Оларның аразында 32 чыл башкылап чоруур Н. Саянованың болгаш эрткен юбилейлиг чылда мал семиртир талазы-биле республика чемпиону Г. Сурыкинниң кежээге чугаалаан сөстери мурнакчыларны-даа, кежээни организастап эрттиргеннерни-даа улуг сорук кииргэн.

Пионерлер мурнакчыларга байыр чедирип, белектерин база тудусканнар.

«Алдын холдар, силерге мактал!» деп совхозтуң мурнакчыларынга тураскааткан кежээ концерт көргүзүү-биле доозулган. Ындыг кежээлерни квартал санында эрттирер деп планнап турар. Сукпак көдээ Культура бажыңының бот-тывынгыр артистери ол кежээге көргүскен концерт программазын эрткен воскресеньеде Чербиниң ажыл-ишчилеринге барып бараалгатканнар.

Ш. ОНДАР,
көдээ Совет күүскомунуң даргазы.

Сарыг-Сеп суурнуң музыка школазында чурулга салбыры ажыттынга-ла үр болбаан. Чүгле бо чылын безин 35 кижи өөренип турар.

ЧУРУКТА: аныяк чурукчуларның башкызы Надежда Чеботарёва школаның доозукчулары-биле.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

1978 ЧЫЛДА ТЫВАГА

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазының оралакчызы А. С. Сандандан 1978 чылда Тывага кандыг-кандыг маргылдаалар болурун чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис дилээн. Ооң харыызын кысказы-биле моон адаанда парладывыс.

Бо чылын бистиң республиканың найысылалынга зонадан эгелээш, эвилел ужурдузалыг маргылдаалар болурун календарь планда киирген.

Март айның 21-25 хүннеринде хостуг хүрештиң Сибирь зоназының маргылдаазы биске болур. Орта Красноярск крайның, Новосибирск, Кемерово областың болгаш өске-даа черлерниң эң шилиндек мөгелери күжүн, мергежилин шенежир. Бо улуг маргылдаага чедиишкиннииг киржири-биле белеткелди бистиң спорт ниитилелдеривис эгелеп турар.

«Азия төвү» шаңнал дээш хостуг хүреш маргылдаазын бүгү-эвилелдиң маргылдаазы кылдыр ССРЭ-ниң спорт комитеди бадылаан. Ынчангаш ооң ужур-дузазы улгаткан. Бо маргылдаага бирги, ийиги, үшкү черлерни алган мөгелерге ССРЭ-ниң спорт мастери деп атты моон соңгаар тыпсыр. Ындыг болганда ооң киржикчилериниң саны көвүдээр. Эвилелдешкен республикаларның, бистиң-биле кожа турар крайларның, областарның мөгелериниң сонуургалы улгадыр. «Азия төвү» шаңнал дээш маргылдаа июнь 8-11 хүннеринде Кызылга эртер.

Россия Федерациязының «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң спорт школаларының өөреникчилериниң хостуг хүреш маргылдаазын октябрьда эрттирерин көрген.

Удмурт биле Тыва АССР-лериниң көдээ спортчуларының волейболга ужуражылгазы февраль 17-19-та Кызылга болур. Волейболга ССРЭ-ниң Кубогу дээш түңнел маргылдаа бистиң республиканың найысылалынга июнь айның 1-5 хүннеринде эртер. Аңаа дөрт шилиндек команда ойнаар. Маңаа бирги черни алган команда 1979 чылда «А» класстың волейболистери-биле ойнаар база ойнакчыларынга ССРЭ-ниң спорт мастери деп атты тыпсыр. Бо маргылдаа бистиң республикага волейболду улам ынай хөгжүдеринге идиглиг бээр.

Спорттуң национал хевирлеринге Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк улустарының спартакиадазы бо чылын Абаканга июньда болур. Бистиң республика эрткен чылдың спартакиадазының чемпиону болганда ол атка бо чылын база төлептиг болуру-биле хынамчалыг белеткенири баш бурунгаар көрдүнген.

Сибирь зоназының школачыларының футбол маргылдаазын Кызылга эрттирерин база планнаан.

Моол Арат Республиканың чамдык аймактарының спортчулары-биле ужуражылгаларны эрттирерин планда айыткан.

Тыва АССР-ниң XXIII чайгы спартакиадазын бо чылын эрттирер. Ооң программазында спорттуң он дөрт чайгы хевири кирген. Ооң түңнел маргылдаазы июль 1-2 хүннеринде болур. Орта шылгараан спортчулар РСФСР-ниң спартакиадазынга киржири-биле хынамчалыг белеткенип эгелээр.

Улуг-улуг маргылдааларны организастыг, эки эрттирер хүлээлгелиг бис. Оон-биле кады спорттуң материалдыг баазазын экижидер, күш-культуржуларның санын көвүдедир, мергежилин бедидер хемчеглерни алыр, ылангыя чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле спорт ажылын экижидери — амгы үениң чугула сорулгазының бирээзи.

СОНУУРГАКТАРГА

ТОГЛАНЧЫДАН ЭРТИНЕ ДАШТАР

Янзы-бүрү үнелиг эртине даштардан суй-белектерни кылып бүдүрүп турда, ооң бичии чаштанчыларындан болгаш артыышкыннарындан база катап химияның дузазы-биле шак-ла ындыг кылдынпааш, кристаллдарны кылып алыры нарын айтырыг эвес апарган.

Ону кылырда коңгулуур хевирлиг, чүскүк хире хемчээлдиг, тускай каң шынарлыг бичии контейнерлерниң дузазы-биле кылыр. Ындыг контейнерлерниң иштин ол үнелиг даштарны бүдүрүп турда артып калган тогланчы, чаштанчыларны харын-даа ооң доозуннарын уруптарга, катап дашталы бээр тускай хевирлерлиг. Контейнерни вакуумга (тускай сава) суккаш, кончуг бедик температурага изидиптерге, демги үүрмек артыышкыннар кылагар кристалл кылдыр када бээр болгаш түңнелинде рубин, александрит, лейкосафир дээн ышкаш эртине даштардан бичии-даа ылгалдыр чүвези чок чаа үнелиг даштар тыптыр.

И. ГАМАЗИНА.

* * *

КОЙГУНГА МЕГЕЛЕТКЕН

«Сени шииме!» деп хөй сериялыг уруглар кинозунда көргүзүп турар бүгүдеге билдингир ол койгуннуң кажарын, оптуун, ооң чамдык таварылгаларда угаангыр-сагыштыгын кижи бүрүзү билир боор.

Марий АССР-де Морки деп суурнуң чурттакчылары Иванов, А. Сазанов, И. Зайцев олар хову, шөлдерде чурттап чоруур койгунактар база кинода көргүзүп турар «майтак-даваандан» дудак чок деп чүвени херек кырында көргеннер. Демги эжишкилер шөлге чоруп чорааш, койгун көрүп каан, ону кара маң-биле сүрүп-ле эгелээннер. Койгун харлыг шөлдү кежир даалыктааш, суур кыдыы черге келгеш чиде хона берген. Майтактың изин истеп кээрге, суг дамчыдар улуг хоолай иштинче чаптына берген болган. Хоолайны бакылап көөрге, койгун, шынап-ла, ында чыткан. Анчыларның бирээзи ынаар союп кирип, ынай-бээрде чок ылдыртынгаш чыдып берген. Эштери ону карангылааже чедир арай боорда уштуп алгаш, куруг чорууй барганнар.

Л. КОНОРЕВ,
СЭТА-ның корр.

СОНУУРГАЛ-БИЛЕ МАНАП ТУРАР

АКШ-тың Нью-Йорк штаттың соңгу талазында Лейк-Плэсид хоорайга делегейниң конькиге эң-не дүрген маңнаар спортчулары февраль 11-12-ниң хүннеринде чыылган. 1980 чылдың кышкы Олимпиадазының найысылалынга конькиге дүрген маңнаарының хөй хевирлеринге делегей маргылдаазы болган.

АКШ-тың спортчузу Эрик Хейден маңнааш, эрткен чылгы ышкаш чемпион болган. 500 метрни 38,22 секундада эрткен, шак ынчаар кым-даа дүрген маңнап көрбээн.

Хейден чүгле 19 харлыг. Эрткен сезонда улуг-улуг маргылдааларның шуптузунга бирги черни алган.

Сергей Марчук 25 харлыг. Европаның бирги чери дээш Ослого эрткен маргылдаага ол кирипкеш, бирги шаңналга төлептиг болган. Марчук ийи катап улаштыр ССРЭ-ниң тулган чемпиону атты чедип алган. Москваның конькиге эң - дүрген маңнаар спортчузунуң техниказы, белеткели эки, быжыг тура-соруктуг.

Февральдың 25-26 хүннеринде Швецияның Гетерборг хоорайга делегей чемпиону'ат дээш конькиге маңнаарының маргылдаазы болур. Орта Марчук азы Хейден тииләэр бе деп айтырыгны спортка хандыкшылдыглар сонуурган, манап турар.

Херээженнерден Смоленскиден келген башкы 26 харлыг Любовь Садникова конькиге эң-не дүрген маңнаарының хөй хевирлеринге делегей чемпиону болган. Ийиги черни Эриктиң дуңмазы Бет Хейден (АКШ) алган.

(СЭТА).

А. С. ПУШКИННИҢ АМЫДЫРАЛЫ-БИЛЕ ХОЛБАШКАН

Ленинград—Киев автоорук магистралының чигозыдында, Псков хоорайның мурнуу-чоогу кавызында, солагай талазынче асфальтылыг шоссе орук шөйлүп чоруткан шаг-шааның Новгородка деп орус суурy турар. Ол суурдан ырак эвесте, ийи километр хире черде, шыргай эвес ине бүрүлүг аргалар-биле шыптынган борбак тейлер кожа-кожа тургулаар. Ол тейлерниң эң бедииниң кырында хаалдарының кыдыында орустуң улуг чогаалчызы А. С. Пушкинниң хоорү чыдып турар Святогор хүрээзиниң хаалалары ыракташ-на агарып көстүп келир. А оон ырак эвесте, бот-боттарындан ийи-үш километр хире черлерде, Михайловское, Тригорское, Петровское деп төөгүлүг суурлар бар. Бо хүннерде ол черлер шүлүкчүнүң сураглыг алдары-биле бүргеттинген Күрүне камгалалдыг чер боор турар.

Александр Сергеевич Пушкинниң дугайында А. М. Горький: «Бистиң эң улуг чогаалчывыс болгаш Россияның угаан-бодал күштериниң эң долу илередикчизи» деп чугаалаан. Ол совет кижи бүрүзүнге эргим болгаш чоок, ооң өлүм чок чогаалдары бистиң социалистиг культуравыстың чарылбас кезээ апарган. Бистиң бичии чораан чылдарывыстан эгелээш-ле эки билиривис ооң чогаалдары кижи бүрүзүнүң баштайгы эстетиктиг бүдүжүн хевирлеп, төрээн чуртунга ынак болуруң кижизидип, чечен чогаалдың үнезин угаап билиринге өөредип турар болгаш бо хүннерде-даа ол бисти кайгатпышаан.

«Кайгамчыктыг угааннарны Ада-чуртка өргүүл, өңнүк» деп шүлүкчүнүң бо чалбыыштыг одуруглары кижи бүрүзү билир болгай.

«Шүлүкчүнүң аныяк үезиниң чылыг уязы, ооң хайнышкынныг ажылының черлери Псков губерниязы», шүлүкчүнүң «ажылдаар кабинеди»—Михайловское суур ооң хөй-хөй чогаалдарында бижиттинген. Шөлүге мурнунда-даа, ооң сөөлүнде-даа А. С. Пушкин ол черлерге турган, чүс ажыг чогаалдарын бижээн. Ынчангаш бо хүннерде ол черлер камгалалдыг, совет улус ону хумагалыг-биле камнап турар, ынчангаш бистиң чуртувустуң ол булуңунуң төөгүзү кижи бүрүзүнге солун.

XVIII вектиң эгезинде Псков девискээринге Михайлов эриктери деп суур турган. Ооң эң сөөлгү ээзи, I Петрнуң акызының уруунуң уруу Екатерина Ивановнаның өлгениниң соолунда ол суур дворяннар чери болу берген.

Хаанның дүжүлгезин I Петрнуң уруу Елизавета Петровна холга алгаш, ачазы өлүрге, ол Михайлов эриктериниң чоок-кавызынга үр үеде чурттап турган дворяннарга черлерни харам чокка үлеп берип эгелээн. Ол Елизаветаның үндүрген чарлыын ёзугаар крепостной тараачыннар чурттап турар, Михайлов эриктери деп суур шүлүкчүнүң кырган-ачазының ачазы Абрам Петрович Ганнибалга келген.

Ганнибал өлгениниң соолунде (1781 ч.) Михайлов эриктери суур ооң биче оглу Осип Абрамович Ганнибалдыы апарган. Осип Абрамович шериг албанындан хосталгаш, кайнаар-даа үнмейн, ол суурга үр үеде чурттап, ону долгандыр херимнээш, бажыңнар тудуп, парк кылгаш, ону элээн эде кылып чаарткан.

Ол 1806 чылда мөчээн, Михайловское суур ооң кадайы Мария Алексеевна биле уруу Надежда Осиповнага (шүлүкчүнүң авазы) арткан. Ол чыл эртkenде суур Надежда Осиповнаның оолунга бүрүнү-биле кирген. 1816 чылда Мария Алексеевна мөчээн.

Шүлүкчүнүң өлүрткениниң соолунде Михайловское ооң оолдары Александр болгаш Григорийниң база уруглары Мария болгаш Натальяның хуу өнчүзү боош пилчээн. 1860 чылдар үезинде барииның бажыны болгаш өске-даа бажыңнар үрелип, ирип баксыраан турган. Ынчангаш шүлүкчүнүң оглу Григорий Александрович барииның бажыңын бускаш садыгкаш, ооң орнунга чаа бажың туткан. Ол бажың 1908 болгаш 1918 чылдарда ийи катап өрттенген, ынчалза-даа ону эде кылып турган.

Хаан чазааның үезинде Пушкинниң ол тураскаалдыг черлери үрелиш хоозураан, кезик-чамдык апаргылаан, каракка чаржынчыг боон артпышаан турган.

Чүгле Октябрь революциязының соолунде ол бодунуң ёзулуг ээлери—чоннуң холунче кирген болгаш таныттынмас кылдыр чаартынган. Михайловское суурда бүгү-ле чүве шүлүкчүнүң чурттап турган үезинде турганы хевээр кылдыр эде кылдынган. «Онегинниң саадайы», «Татьянаның аллеязы», шүлүкчүнүң бажыңын, ооң кылаштап турган кокпа оруктарын, эт-херекселдерин, аъттыг, чадаг чорун турган черлерин көөрүвүске, бистиң сеткил-сагыжывыс улам хайныгып келир. Бистиң чуртувустуң кажан-даа катаптаттынмас кайгамчык чараш булуңнарының бирээзи, шүлүкчүнүң ол «ажылдаар кабинеди», Михайловское суур төөгүнүң тураскаалдыг чери болу берген. Ынчангаш ол суурже, шүлүкчүнүң бодунуң чалбыыштыг одуругларында бижээни дег, «улус чоннуң ынаар шуушкан изи читпес» апарган.

Ол тураскаалдыг черге шүлүкчүнүң төрүттүнген хүнүн, чечен чогаал хүннериң, шүлүк чогаалының байырлалдарын чылдың-на эрттирип турар. Ындыг байырлалдарга эвилелдешкен республикалардан чыл санында-ла 100 муң ажыг чогаалчылар болгаш эртемденнер кээп. Пушкинниң ол камгалалдыг черлеринге бистиң чуртувустуң булуң бүрүзүнден 350 муң ажыг экскурсантылар чылдың-на аалдап баар.

«Улуг орус чогаалчы А. С. Пушкинниң музей-бажыңының кедергей-ле сонуурган көрдүм, бир эвес мен Михайловскоеже келбээн болзумза, мээң Россияже аян-чоруум кезик-чамдык болур ийик». Бо ыраккы Индиядан келген аалчы Санджей Чандраның демдеглел дептеринде бижээн сөстери-дир. ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Я. Станицын ол-ла дептерде мынчаар бижээн: «А. С. Пушкинниң бо тураскаалдыг черлеринге келген кижиниң сагыш-сеткилин сөс-биле чугаалаары берге-дир, ол бүгү чурталгага уттундурбайн хевээр артар, маңаа бир катап келген кижи доме-ле катап-катап келиксээр-дир».

Ол ылап-ла ындыг. Улуг шүлүкчүнүң чурттап чораан ол кайгамчык чараш оранны мен база көөр аас-кежиктиг болган мен. Шынап-ла, хөөрем чок, чүс кижи аъттаныр турда, чүс кижи кээп дүжүп турар чер чораан.

Б. СЕДЕН-ХҮҮРАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Харылзаңар, горнистер!».
11.25—«Кара хлеб». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы — «Революцияның трамвайы».
13.10—Литва ССР-ниң ырның болгаш танцының Күрүнениң үлегерлиг алдарлыг улустуң «Летува» ансамблиниң концерти.
13.55—16.00—Чапсар.
16.00—«Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Кинопрограмма: «Пролетаркадан пөс аргыкчызы», «Фергана», «Аш ховуда», «Дээр», «Мустай Карим».
17.05—«Бодунуң маадырын тывар». Дамчыдылганы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң улустуң артизи С. А. Герасимов чорудар.

КЫЗЫЛДАН

17.50—«Кезээде серемчилелдиг». Документалдыг фильм.
18.00—Телемедээлер.
18.10—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга.
18.35—«Өг-бүлеге чемненилге». Документалдыг фильм.
18.45—Телемедээлер.
19.00—«Хөй-нийти амыдыралының экраны». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Чурук бүрүзүнде хүн».
20.10—«Миллионнарның ленинчи университеди».
20.40—«Экран өнүктерин чыгган». ССРЭ—Венгрия.
21.05—«Кара хлеб». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы —«Төрээн чурт чүрээнде».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Балет дугайында». Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг артизи Б. Львов-Анохин чорудар.
23.55—00.45 — Документалдыг фильмнерниң программазы. Төнгенде — медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.50—«Шыдыраа школазы». Эгелеп чорууурларның клазы.
18.20—«ГТО маршта».
18.50—«Уран чүүл мастерлери—уругларга». Классиктиг делгереңгей музыканың концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлаалдар.
19.35—«Доңга». Уран-чечен телефильм.
20.05—20.55— «Кижилерге өөрүшкү өргүүр». Телефильм.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканы ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттың күжу кошкак. Агаарның температуразы 21—26, чамдык районнарга 13—18, Кызылга 21—23 градус соок болур.

Автооруктарның кестүрү эки.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Амданныг болгаш ажыг» 10.00, 12.00, 14.00, 16.20, 18.30, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Альманзорнуң билзектери» 10.10, 11.40, 15.30, Киноклуб «Атеист» 17.00, «Ынакшыл-биле» 13.10, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чырык ыракче мени кыйгыр» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын хемчигеш» 15.00, 20.30, «Фан-Фан-Тюльпан» 16.50, 18.40 шактарда.

Респотребсоюзтуң продкомбинаады Кызылдың чурттакчыларындан 0,5 литр хемчээлдиг арыг арага шилдерин оларның бажыңнарындан хүлээп алыр. Күзээннер бодунуң чурттап турар бажыңының адресин болгаш арага шилдериниң санын айытпышаан, даразында телефоннарже долгаар: 2-42-30, 2-42-70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьның 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегур килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 72.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00068.